

ATLANTİS

Uluslararası Tarih Dergisi / International History Journal
1, 2025, s. 1-34.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Ziraat Vekâletinin Tarım Bilgisini Halka Ulaştırma Çabası (1923–1960)

The Efforts of the Ministry of Agriculture in Republican Period Turkey to Make Agricultural
Knowledge Accessible to the Public
(1923–1960)

Nurullah Kırkpınar*

Öz

Bu çalışmada, Cumhuriyet’in ilk yıllarından 1960’lı yıllara kadar Ziraat Vekâletinin çiftçilere “tarımsal bilgi” aktarmak amacıyla yayımladığı kitap, kılavuz, afiş ve broşürler incelenmiştir. Çalışmanın amacı, 1923–1960 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye’de uygulanan tarım politikalarının halk eğitimine olan etkisini saptamaktır. İmparatorluktan devralınan tarım politikalarının nicelik ve nitelik yönünden yetersizlikleri ve uzun süren savaşların yol açtığı sosyal, ekonomik ve psikolojik bunalımlar, halkın temel tarım bilgilerine etkin bir şekilde entegre edilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda bilginin çeşitli eserler aracılığıyla topluma sadeleştirilmiş bir şekilde nasıl aktarıldığını inceleyen bu çalışma, nitel bir araştırmadır. Araştırmanın materyalini oluşturan kaynaklar kütüphaneler aracılığıyla elde edilmiştir. Tarım bilgisinin kitaplar, kurslar, konferanslar ve çeşitli broşürler aracılığıyla halka nasıl ulaştırıldığının analizi yapılmıştır.

Basılı eserler vasıtasıyla halka tarım bilgisini ulaştırma çabası analiz edilirken ilgili eserlerin tasnifi sonrasında belirlenen sorulara yanıtlar aranmıştır. Bu noktada çalışmada “Halka tarım bilgisi nasıl anlatıldı? Tarımsal hasere ve bitkilere musallat olan hastalıklar bağlamında ne tür uyarılar yapılarak öneriler getirildi? İlgili eserlerde tarım politikası ile çiftçi ilişkisi nasıl kurgulandı? Eserlerde yanlış bilgi karşısında halk, akla ve bilime dayalı bilgiye nasıl yönlendirildi? Bilginin anlatımında ne tür yöntemler kullanıldı? Eserlerde eğitim–tarım ilişkisi hakkında neler söylendi?” gibi sorulara yanıtlar aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ziraat Vekâleti, Halk Eğitimi, Tarım, Çiftçi, Tarımsal Kurumlar.

Abstract

In this study, the books, manuals, posters and brochures published by the Ministry of Agriculture from the early years of the Republic to the 1960s in order to provide ‘agricultural information’ to farmers were analysed. The aim of the study is to determine the impact of the agricultural policies implemented in Turkey between 1923 and 1960 on public education. The inadequacies of the agricultural policies inherited from the empire in terms of quantity and quality, and the social, economic and psychological crises caused by the long-lasting wars revealed the necessity to integrate the public with basic agricultural knowledge effectively. In this direction, this study, which examines how information is transferred to the society in a simplified manner through various works, is a qualitative research. The

Geliş Tarihi/Received: 13.01.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 06.02.2025

Atıf: Nurullah Kırkpınar, Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Ziraat Vekâletinin Tarım Bilgisini Halka Ulaştırma Çabası (1923–1960), *ATLANTİS*, 1, 2025, s. 1-34.

* Dr. Bağımsız Araştırmacı, Türkiye, nurullahkirkpinar@hotmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6540-9822>

sources that constitute the material of the study were obtained through libraries. How agricultural knowledge is conveyed to the public through books, courses, conferences and various brochures was analysed.

While analysing the efforts to convey agricultural knowledge to the public through printed works, answers to the questions determined after the classification of the relevant works were sought. At this point in the study, ‘How was agricultural knowledge explained to the public? What kind of warnings and suggestions were made in the context of agricultural pests and diseases that plague plants? How was the relationship between agricultural policy and farmers constructed in the related works? How was the public directed to knowledge based on reason and science in the face of misinformation? What kind of methods were used in the expression of knowledge? What was said about the relationship between education and agriculture in the works?’

Keywords: Ministry of Agriculture, Public Education, Agriculture, Farmer, Agricultural Institution.

Giriş

Cumhuriyet’in Osmanlı’dan devraldığı tarımsal yapının verimliliği oldukça düşük bir düzeydedir. Ticari tarımın yoğun olduğu Adana ve İzmir gibi bölgeler bir yana bırakılırsa tarımsal üretimde geri kalınmasının başlıca sebepleri arasında üretim tekniklerinin geriliği, fiziki sermayenin yetersizliği ve çiftçilerin üretimle ilgili bilgilerinin olmayışı gelmiştir.¹ Birinci Dünya Savaşı’nın yarattığı olumsuz koşullar, Millî Mücadele ve Cumhuriyet yılları tarım politikalarını yönlendiren unsurlar arasında yer almıştır. 1912–1922 yılları arasındaki askerî gelişmeler, komşu ülkelerden gelen salgın hastalıklar ve üretim miktarındaki düşüşün yanı sıra iş gücü kaybı ve işgal ordularının yarattığı tahribat tarımsal yapıyı etkilemiştir. Dolayısıyla Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geniş ölçekli sıkıntılar miras kalmıştır.²

İncelediğimiz dönem (1923–1960) içerisinde tarımsal düşüşün meydana gelmesinde halkın elinde kaliteli tohumluk bulunmaması, birçok çeşitte mahsul ekilmesine rağmen ülke şartlarına uygun olanların seçilememiş olması başlıca sebeplerdir. Kaliteli tohumluk sorunu sebze, meyve, tütün, şeker pancarı, pamuk vs. gibi ürünlerde de kendini göstermiştir. Özellikle pamuk ve tütün gibi ticari ürünlerde vasıflı ve verim gücü yüksek tohumluğun yanı sıra tarımda modern tekniklerin kullanılmaması, verimliliği olumsuz yönde etkileyen bir diğer etmendir. Bu sebeple çiftçiler, vasıflı tohumluklara ulaşma ve bunları kullanmakta güçlük çekmiştir. Ulaşabilseler dâhi tohumlukların verim gücü, vasıfları, hastalıklara karşı dayanıklılıkları, sulama ve gübrelemenin verimliliğe tesiri gibi önde gelen konular hakkında “*tarımsal bilgi*” birikimine sahip olamamışlardır. Tarihsel süreçte Türk köylüsü, “*katı toprakla kuru göğün arasındaki bir yabanî ot gibi*”³ cehaletin, bilgisizliğin, yoksulluğun ve kıtlığın elinde yok olup gitmiştir. 19. yüzyılında ikinci yarısından itibaren verilen çabalar, sorunların köktenci bir biçimde çözümünde yetersiz kalmış ve Anadolu halkının ruhuna/zihnine nüfuz edilememiştir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında, ülke tarımının altyapısını modernleştirmek, çiftçilere teknik ve bilimsel yenilikler sunarak tarımsal kalkınmayı sağlamak amacıyla çeşitli dönemlerde farklı girişimlerde bulunulmuştur. Öncelikli olarak, yeterli sayıda ve nitelikli kalifiyede teknik eleman yetiştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiş; tarımsal hizmet veren kurumlarla çiftçiler

¹ Nurullah Kırkpınar, *Türkiye’de Zirai Eğitimin Tarihçesi ve Kurumsallaşması (1923-1963)*, 1. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2024, s. 19; Ülke nüfusunun %80’den büyük bir kesimi tarım alanında çalışıyor olsa da üretici kesim kendi içinde büyük farklılıklar göstermiştir. Özellikle Çukurova ve Ege bölgelerinde yoğunlaşan bu büyük işletmeler çoğunlukla, sahip oldukları topraklardan daha fazla ürün almaya yönelik sermaye yatırımı yapmamış, dahası ellerindeki toprakları büyük oranda ortakçılara teslim etmişlerdir. Bu durum büyük toprak parçalarını, küçük köylü işletmeleri haline getiren ve verimliliğin düşmesine neden olan bir başka etkidir. Topraklarını kendileri işleten büyük toprak sahipleri ise çiftliklerin yönetimini üretim teknikleri konusunda herhangi bir eğitimi ve bilgisi olmayan kâhyalara bıraktıklarından bunların da modern tekniklere dayalı bir tarımsal üretim gerçekleştirmeleri söz konusu değildir. Bk. Çağlar Keyder, *Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929)*, Türkiye Araştırmaları 4, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993, s. 16; Friedrich Falke, *Köylünün Mahiyeti ve Türkiye’de Köylü İktisatlarının Teşkiline Ait Temel Hatlar*, Çev.: Şevket Raşit Hatipoğlu, Yüksek Ziraat Enstitüsü Çiftçiye Öğütler Serisi 9, Ankara 1935, s. 15-20.

² Yahya S. Tezel, Cumhuriyetin Devraldığı Tarım Yapısının Tarihi Oluşumu Hakkında Bazı Düşünceler, *AÜ. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 26, 4, 1971, s. 271.

³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s. 111.

arasında, günün ihtiyaçlarına uygun ve bilinçli bir zirai eğitim ve yayım sistemi kurulmasına dair adımlar atılmıştır. Bu konuda, okullar ve enstitüler tarafından geliştirilen “*zirai yeniliklerin*”, başta çiftçiler olmak üzere hedef kitlelere ulaşmasını ve etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla il ziraat müdürlükleriyle iş birliği içerisinde eğitim programları hazırlanıp uygulanmıştır. Vekâlet ziraat mühendisi–teknisyeni, orman mühendisi–teknisyeni, veteriner hekim⁴ ve yayımcı gibi uzmanlar vasıtasıyla “*çiftçi bilgisi*”nin güçlendirilmesi amacıyla paydaşların katılımıyla birlikte çeşitli faaliyetler yürütmüştür. “*Tarım bilgisi*”ni teknik elemanlar, bilimsel araştırmacılar ve tarım danışmanlarından oluşan bir ekip aracılığıyla kamuoyuna aktarmak amacıyla bir tarımsal örgütlenme ağı kurulmuştur. Bu kanal ile çiftçi arasındaki bağı daha güçlü hale getirmek için sonuçların çiftçiye aktarılması ve sahadaki problemlerin çözümü için çaba gösterilmiştir.⁵

Kurumsallaşmaların çalışmaları ve tarım bilgisini yaygınlaştırma çabaları neticesinde 1923–1960 yılları arasındaki tarımsal üretim miktarında önemli değişimler meydana gelmiştir. Ekim sahalarının genişlemesi, çiftçilerin modern teknik ve bilgiyle tanışmaları ve makineleşmenin üretim üzerindeki tesiri neticesinde ciddi artışlar gerçekleşmiştir. Örneğin 1948 yılında çiftçinin vasıflı tohumluk ihtiyacının yalnızca %17’si karşılanabiliyordu. Devlet Üretme Çiftliklerinin tohum istasyonlarında ıslah edilmiş tohumlukların çoğaltılmasıyla birlikte 1950 ile 1963 yılları arasında Türkiye’de tarım ve hayvancılık alanında önemli gelişmeler yaşanmış, çiftçilere çeşitli destekler sağlanmıştır. 1950–1963 döneminde çiftçilere dağıtılan toplam tahıl tohumu miktarı 805.584 ton olarak kaydedilmiştir. Tahıl tohumu desteği, ülkenin tarımsal üretimini artırmayı hedeflemiştir. Geleneksel yöntemlerden modern yöntemlere geçiş, verimliliği artırmış ve tarımsal üretimde önemli bir atılım yaşanmasını sağlamıştır. Hayvancılık alanında da dikkate değer ilerlemeler olmuştur. Aynı dönemde damızlık sığır sayısı 2.642, damızlık koyun sayısı ise 20.004 adet olarak belirlenmiştir. Bu sayı, hayvancılığın güçlenmesi ve süt ürünleri ile et üretiminin artması açısından kritik bir önemli teşkil etmiştir. Hayvancılığın desteklenmesi hem ekonomik kazanç getirmiş hem de ülke genelinde protein ihtiyacının karşılanmasına katkıda bulunmuştur. Yumurta üretimi ise aynı yıl içinde dikkate değer bir artış göstermiştir. Damızlık tavuk yumurtası sayısı 1.343.358 olarak kaydedilmiştir. Yumurtalık tavukların artışı hem iç tüketim hem de ihracat için önemli bir avantaj sağlamıştır. Ayrıca, aşılı ve aşısız asma, asma fidesi, sebze fidesi ve sebze tohumu sayısı toplamda 25.831.773 adet olmuştur. Bu çeşitlilik, tarımsal üretimin çeşitlenmesine ve kalitesinin artmasına yardımcı olmuştur. Sonuç olarak, çiftliklerin 14 yıl boyunca elde ettiği net kâr 204.409.423 lira olarak belirlenmiştir. Böylece 1950 yılında 3.430.437 lira olan iktisadi katkı miktarı, 1963 yılında 52.567.980 liraya ulaşmıştır. Bu rakamlar, tarımsal kuruluşların ülke ekonomisine katkı sağlayan önemli oluşumlar arasında yer aldığını açıkça göstermektedir.⁶

Vekâletin Tarım Bilgisini Yaygınlaştırmaya Yönelik Girişimleri

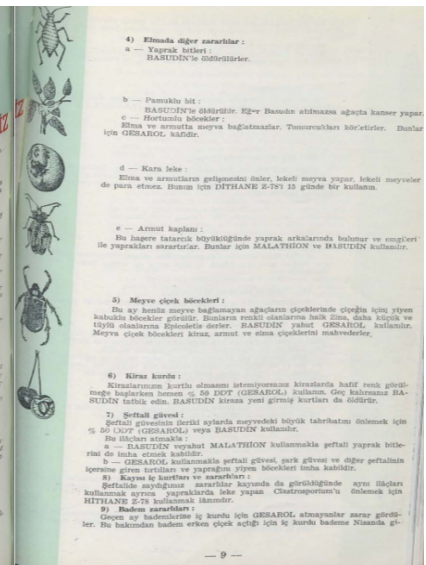
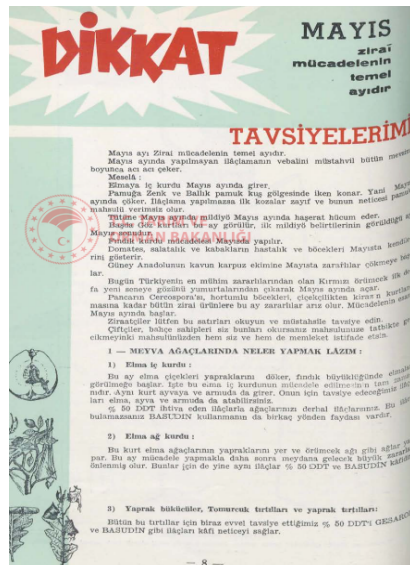
⁴ Cumhuriyet’in ilk yıllarında Ali Rıza (Uğur) Bey’in imzasıyla yayımlanan Beş Senelik Umur-u Baytariye Programı’nda 1924 yılına kadar 426 sivil veteriner hekimin mezun olduğu, 1924-1925 döneminde ise sadece 216 veteriner hekimin görev yaptığı bildirilmiştir. Bk. Ayşe Menteş Gürler, ‘Beş Senelik Umur-u Baytariye Programı’ Üzerine Bir İnceleme, *Veteriner Bilimleri Dergisi*, 25/1-2, 2009, s. 9-13; Dönemin Ziraat Vekili Mehmet Sabri (Toprak) Bey ise 1926 yılında ülkede 280 adet veteriner hekimin bulunduğunu ve sayının çok yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Bk. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 2, 25, 14.05.1926, s. 222-223; 1945 yılına gelindiğinde Veteriner İşleri Umum Müdürlüğünde sadece 579 adet veteriner hekimin görev yaptığı belirtilmiştir. Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 1948 yılında hazırlanan beş senelik kalkınma planında Vekâletin merkez teşkilatında 22, müesseselerde 138, muayene mevkii ve gümrüklerde 18, iller teşkilatında da 361 veteriner hekim olmak üzere Ziraat Vekâleti bünyesinde toplam 539 adet veteriner hekimin görev yaptığı görülmektedir. Bk. Mustafa Mercan, *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Tarım Bakanlığı Veteriner Hekimliği Hizmetlerinin Örgütlenmesi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2024, s. 27-29.

⁵ Kırkpınar, *Türkiye’de Zirai Eğitim*, s. 2-3; Örneğin Raşid Halid Bey tarafından İzmir’de yayımlanan Çiftçi Gazetesi, yayımlanma amacını çiftçilere faydalı olmak ve onları bilinçlendirmek amacıyla “öğütler” verme şeklinde tanımlamıştır. Bk. *Çiftçi*, 23 Haziran 1927, s. 26.

⁶ Kırkpınar, *Türkiye’de Zirai Eğitim*, s. 140-141; Bk. *Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1963 Yılı Çalışmaları*, Gürsoy Basımevi, Ankara 1964.

Ziraat Vekâleti, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarından itibaren tarım alanında önemli bir rol üstlenmiştir. Kurum, halkın tarımsal bilgiye erişimini kolaylaştırmak amacıyla çeşitli basım, yayım ve iletişim yöntemleri geliştirmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, ülke ekonomik açıdan gelişim sürecini devam ettirmekteydi ve tarım, toplumu oluşturan geniş bir kesim için hayatı bir önem taşıyordu. Dolayısıyla Vekâlet, ilk önce çiftçilerin bilgiye ulaşmasını sağlamak ve tarımsal üretimi artırmak için çeşitli kaynaklar oluşturacaktı. Tarım konusunda yazılmış kitaplar, broşürler ve dergiler, çiftçilerin uygulamada karşılaştıkları sorunları çözüme kavuşturmayı hedeflemiştir. Yayınlar, basitleştirilmiş dil ve anlaşılır grafiklerle desteklenerek, tarımsal bilgilerin geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Vekâlet aynı zamanda köylere yönelik eğitim programları düzenlemiş, bu programlar aracılığıyla çiftçilere pratik bilgiler sunmuştur. Böylece, çiftçilerin modern tarım tekniklerini öğrenerek verimlerini artırması sağlanmıştır. Ziraat Vekâletinin etkili iletişim yöntemleri, tarımda üretkenliğin artırılmasına ve toplumun ekonomik düzeyinin yükseltilmesine katkıda bulunmuştur. Tarıma dayalı bir ekonomi için, bilgiyi yaymak ve çiftçileri bilinçlendirmek kritik bir noktaydı. Vekâletin çabaları, ülkenin tarımsal yönünden daha ileri bir düzeye ulaşmasına önayak olmuştur. Bu aşamada Vekâlet, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki tarım politikalarının temel taşlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dönemin başlarında ziraat kesimi genel mahiyette geleneksel tarım sistemlerini uygular durumdaydı. Osmanlı'dan devralınan tarımsal yapıda “*çiftçi profil*” bilgisizdi ve yayım hizmetlerine ulaşmakta büyük güçlüklerle karşılaşmıştı. İmparatorluğun son dönemlerinde tarımsal modernizasyon noktasında birtakım gelişmeler kaydedilmesine karşın yayım noktasında yeni bir yöntemle bilgi ve bulguları çiftçilere ulaştırmak, kavratmak ve benimsetmek yolunda ciddi atılımlar olmadığı gibi Türk köylüsü ve çiftçisi eğitim bakımından da oldukça geri kalmıştır. Tanzimat'la başlayan tarımda modernleşme girişimleri, çiftçilerin önyargılarını kırmada etkili olamamıştır. Bu sebeple, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Atatürk'ün direktifleri ve rehberliğiyle yeni bir zirai eğitim–yayım anlayışı ortaya çıkmıştır. Buna göre, Türk çiftçisini bilgilendirmek ve geleneksel üretici profilini değiştirmek maksadıyla gündüz öğretimli okullarda verilen eğitimlerin yanı sıra bu eğitimlerden mahrum kalan ziraat kesimine yönelik teknik bilgi sunabilmek amacıyla “*tarımsal yayım*” kanalları oluşturulmuştur. Tarımsal yayım eğitimi ve hizmetinin temel aygıtı olan “*broşür ve afişler*” yoluyla okulların yanı sıra arka plandaki üretici kesiminin teknik bilgi birikimlerinin artması, yeni ziraat metotlarını benimsenmeleri, rasyonel üretime teşvik edilmeleri ve donanım kazanımları sağlanmaya çalışılmıştır.

Görsel 1: Vekâlet tarafından yayımlanan uyarı ve tavsiye niteliğindeki basit, anlaşılır ve renkli zirai mücadele broşürleri.⁷

Halka yönelik tarım bilgisinin yaygınlaştırılmasında bilim insanları, ziraat–orman mühendisi ve teknikerleri en önde yer almıştır. Köy çocuklarının tarım bilgisiyle donanım kazanmaları, ilerleyen süreçte bilgili çiftçiler haline gelmeleri ve ülke tarımını modernleştirmeleri amacıyla kitapçıklar hazırlanmıştır. Bu noktada Prof. Dr. Celâl Tarıman'ın ortaokul I. II. ve III. sınıf öğrencileri için hazırladığı “*Tarım Bilgisi*” kitapları örnek verilebilir. 1950, 1951 ve 1952 yıllarında basılan kitaplar basit, anlaşılır ve örnek çizimlerle ortaokul seviyesinde öğrenim gören köy çocukları için temel tarım bilgilerini aktarmıştır.

Görsel 2: Prof. Dr. Celâl Tarıman tarafından ilkokul öğrencilerine basit ve teknik tarım bilgilerini aktarmak için yayımlanan kitapçıklar.⁸

Atatürk Dönemi (1923–1938), Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarını kapsayan, yenilikçi ve modernleşme çabalarının yoğun olduğu bir dönemdir. Bu dönemde, tarım sektörü ülkenin ekonomisinde büyük bir öneme sahipti. Atatürk, Türkiye'nin kalkınmasında tarımın geliştirilmesi gerektiğini vurgulayarak çiftçilere hitap eden bir dizi reform⁹ gerçekleştirmiştir. Bu noktada çiftçilerin üretim unsurlarını harmanlayarak verimli bir tarım yapabilmeleri için gerekli bilgileri edinmeleri gerektiği düşüncesi ön plana çıkmıştır. Çiftçilerin, tarımsal üretimde maksimum verim elde edebilmeleri için temel ziraat bilgisine sahip olmaları büyük bir gereklilik olarak belirlenmiştir. Eğitim yoluyla çiftçilerin modern tarım yöntemleri hakkında bilgilendirilmesi, Atatürk'ün öncelik verdiği konular arasında yer almıştır. Dönem içinde yapılan reformlar, çiftçilerin modern tarım tekniklerini benimsemelerine ve ekonomik açıdan daha sağlam bir konum elde etmelerine yardımcı olmuştur. Bu yönüyle Atatürk Dönemi, çiftçilerin eğitime ve ziraat bilgisine sahip olmalarının önemine dikkat çekerek tarım politikalarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu dönemde atılan adımlar, tarım sektörünün modernleşmesine ve çiftçilerin daha verimli hale gelmesine katkıda bulunmuştur.

⁷ Koruma, Y. 2, 2/10, Mart 1961, s. 9; Koruma, Y. 3, 3/24, Mayıs 1962, s. 8-9.

⁸ Celâl Tarıman, *Orta Okullar İçin Tarım Bilgisi*, I, II ve III. Sınıf, Işık Yayınevi, İstanbul 1950, 1951 ve 1952.

⁹ Cumhuriyet yönetimi, bu dönemde hemen hemen her alanda büyük hamleler içerisine girmiştir. Bu bilinçli çalışmalar sonrasında ziraat alanında köklü girişimler olmuştur. Tarım okulları, araştırma–geliştirme enstitüleri, devlet çiftlikleri gibi kurumların teşekkülü bu dönemde gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin bitki florası üzerine çalışmalar yapıldığı gibi köylü üzerinde büyük bir yük olan aşar vergisinin kaldırılması, bataklıkların kurutulması, ziraatın bilimsel esaslar dâhilinde ele alınması amacıyla Ziraat Kongrelerinin tertip edilmesi Atatürk Dönemi'nde gerçekleştirilen hamlelerden bazılarıdır.

Bu bağlamda, 1931 yılında gerçekleştirilen Birinci Ziraat Kongresi’nin önemi vurgulanmalıdır. Söz konusu kongrede, ülkenin tarımsal yapısı bilimsel bir çerçevede ilk kez ele alınmış ve Cumhuriyet dönemi yeni çiftçi profilini desteklemek amacıyla çeşitli tekniklerin öğretilmesi ve teşvik edilmesi gibi önemli kararlar alınmıştır. Alınan karar gereğince, 1930’lu yılların ortalarından itibaren kırsal alanın kalkınması amacıyla tarımsal yayım hizmeti ve faaliyeti köy eğitmenlerine görev olarak verilmiştir. Daha sonra yine Ziraat Vekâleti tarafından 1938 yılında düzenlenen Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi, tarımsal yayım konusunu günün şartlarına uygun olarak yeniden gündeme almıştır. 1938 tarihli Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi sonrasında ilk kez tarımsal yayımı örgütleme çalışmalarına 1940’lı yıllardan itibaren Ankara, Eskişehir ve Manisa illerinde başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın yarattığı olumsuz etkiden kaynaklı olarak bu yöndeki girişimler, biraz ertelenerek bütün illerdeki teşkilatlanma süreci ve örgütlenme yapısı ancak 1958 yılında tamamlanabilmıştır.¹⁰ Teknik Ziraat Teşkilatı tarafından tarımsal yayım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve çiftçilere tarım bilgisinin ulaştırılması amacıyla kurulan “*Köy Büroları*”nın oluşumunda Ziraat Vekili Prof. Dr. Şevket Raşit Hatipoğlu önemli rol oynamıştır.¹¹

Vekâletin Yayımladığı Eser ve Broşürler

Afişler¹² 1 ile 2 sayfa arasında değişmekle birlikte broşürler¹³ içerik olarak 4–6, 12–15 ve 20–30 sayfalık metinlerden oluşmuştur. İçerisinde çizimler yoluyla çiftçilere tohum temin etme ve münavebe usulü, hasat zamanında kullanılacak zirai âlet ve makineler, nadas usulü, arı, tavuk ve ipek böceği besleme şekilleri, bitki ve hayvan hastalıklarına karşı aşılama ve mücadele yöntemleri, tohumluk ve damızlık ürünlerin nerelerden temin edileceği, bölgesel özelliklere göre hangi mahsulün ne zaman ekileceği, et–süt–bal ve yumurta gibi ürünlerden nasıl kârlı kazanç elde edilmesi gerektiği konusunda öneriler getirilmiştir. Örneğin kuraklığa dayanıklı bitkiler arasında yer alan sudan otu yetiştirilmesi konusunda, “*Köylü Vatandaş! Hayvanımı İyi Beslemek İstersen, Sudan Otu da Yetiştir*” sloganı çerçevesinde Sudan Otunun neden ehemmiyetli ve kaliteli bir yem bitkisi olduğu, hangi iklim şartlarında yetiştirilebileceği ve münavebedeki yeri hakkında bilgiler sunularak halka telkinde bulunulmuştur. Benzer şekilde Afyon bitkisinin yetiştirilmesi konusunda çiftçilere nasihatler verilmiştir. Buna göre, ekim zamanında kullanılacak tohumlukların vasıflı ve iri daneli olarak seçilmesi; böylece seçimi yapılmış tohumdan kuvvetli haşhaş ve morfini daha yüksek afyon elde edebileceği belirtilmiştir. Ayrıca afyon yetiştirme aşamasında tarlayı sürme, gübreleme ve ekim

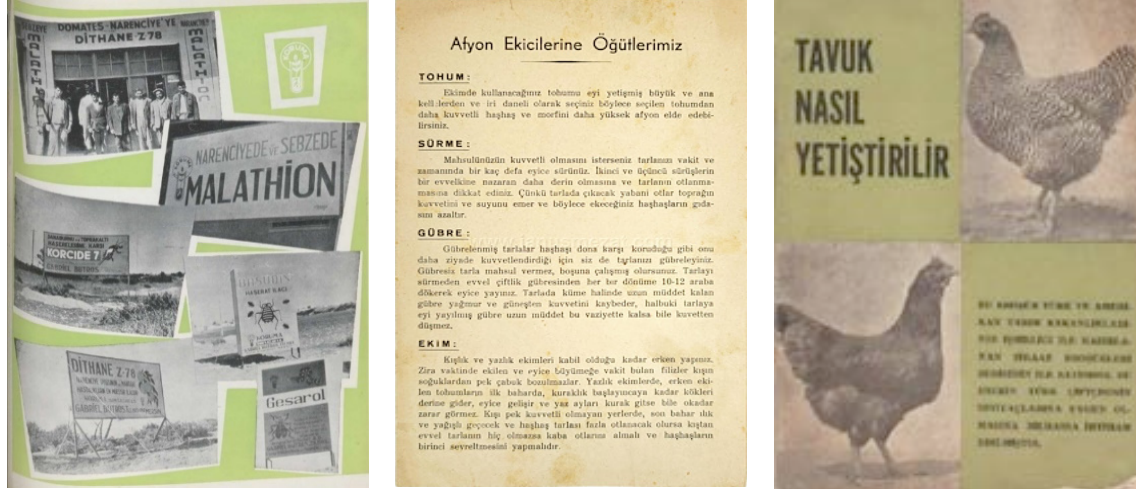
¹⁰ Murat Boyacı, Tarımsal Araştırma ve Yayım, *Türkiye’de Tarım*, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 185.

¹¹ Nurullah Kırkpınar, Türkiye’de Modern Ziraatın Mimarlarından Şevket Raşit Hatipoğlu ve Ziraat Vekâleti Dönemindeki Faaliyetleri (1942-1946), 9. *Atatürk Kongresi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2020, s. 1730-1731.

¹² Bornova Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü tarafından yayınlanan afişlerin metin kısmını Mahmut Karman, resim kısımlarını ise Sadettin Atlıhan hazırlamıştır. Yeşil bir fon üzerinde tütüne zarar veren 22 çeşit haşerenin resimleri yer almıştır. Alt kısımda ise beyaz bir fon üzerinde bu haşerelere ait gerekli bilgiler verilmiştir. Afişin boyutu 97x65 ebadındadır. Samsun Zirai Mücadele Enstitüsü tarafından hazırlanan afiş ise 55x75 ebadındadır ve yıllık ortalama 3000 adet bastırılıp dağıtımı yapılmıştır. Mustafa Doğançay tarafından çizilen resimlerde, haşerelerin yumurtlama ve meyveye tahribatı gösterilmiştir. Bk. Münif Akmanoğlu, Halk İçin Yayın Faaliyeti: Zirai Mücadeleye Ait Son Neşredilen Eserlere Topluca Bir Bakış, *Koruma*, 6, Kasım 1960, s. 28.

¹³ Ankara Zirai Mücadele Merkez Araştırma Enstitüsü uzmanı Dr. Naime Göksel tarafından kaleme alınan broşür, toplamda 23 sayfa olup bunun 16’sı resimlerden oluşmuştur. 1960 yılında 2000 adet bastırılıp halkın kolayca ulaşabileceği yerlere dağıtılmıştır. Benzer şekilde Orta Anadolu’da hububat bitkilerine zarar veren haşerelere karşı Dr. Naime Göksel tarafından hazırlanan broşür, 22 sayfa olup bunun 13 sayfası renkli çizimlerden oluşmuştur. Sarı otlar mücadelesine broşüründen de 2000 adet bastırılıp dağıtımı yapılmıştır. Yonca hortumlu böceğinin tanıtımı amacıyla Diyarbakır Zirai Mücadele Enstitüsünden Mehmet Yüksel tarafından 1959 yılında 6 sayfalık bir broşür hazırlanıp dağıtılmıştır. Şeftali bahçelerine musallat olan haşerelere karşı İstanbul Göztepe Zirai Mücadele Enstitüsü uzmanı Sühran Keyder ve Necati Gökmen tarafından 1960 yılında broşür hazırlanmış ve dağıtımı yapılmıştır. Bk. Akmanoğlu, Zirai Mücadeleye Ait Son Neşredilen Eserlere Topluca Bir Bakış, s. 26-28; Renklendirilerek hazırlanmış afişler için Bk. *Koruma*, Y. 2, 2/10, Mart 1961.

işleri kapsamında kışlık ve yazlık ekimlerde mümkün olduğu kadar erken yapılması önerilmiştir. Tohumlukların tohum ıslah-araştırma ve deneme istasyonlarından temin edilmesi yönünde telkinde bulunulmuştur.

Görsel 3: Zirai mücadele ve ilaçların kullanımı, vasıflı tohumluk temini ve piliç-yumurta verimi üretilmesine yönelik bilgiyi yaygınlaştırma afişleri.

Görsel 4: Bitkilere musallat olan zararlılara karşı mücadele yöntemleri ve zararlıların muhtevasını aktaran broşür.¹⁴

Türkiye’de bu bağlamda, kongrede belirtilen esaslar ve talimatlar çerçevesinde, Ziraat Vekâleti bünyesinde bir “Neşriyat Müdürlüğü” birimi kurulmuştur. Birimin temel amacı, çiftçilere tarımsal bilginin etkili bir şekilde aktarılması ve modern tarım teknolojileri hakkında bilgi verilmesidir. Birim, bu amaçla tarımın çeşitli alanlardan oluşan ve çiftçilere yardımcı olacak kaynaklar üretmiştir. Ziraat Vekâleti, bu yeni yapılanmanın sağladığı avantajlarla birlikte, çiftçilerin daha verimli çalışmasını sağlamak için çeşitli eğitim programları düzenlemiştir. Söz konusu birimin birinci görevi tarım, hayvancılık ve ormancılık alanlarında çeşitli yayımlar hazırlamak; bu yayımları

¹⁴ Koruma, Y. 2, 2/14, Temmuz 1961.

ilgili araştırma ve öğretim kurumlarına altyapı hizmeti sunma amacıyla dağıtmaktı. Bu görev tarım ve hayvancılık alanındaki gelişmelerin, bilimsel araştırmaların ve en iyi uygulamaların çiftçiler arasında paylaşılmasını hedeflemiştir. Hazırlanan yayımlar, köylülerin ve ziraat kesiminin bilgi düzeyini artırmak için kritik bir rol oynamıştır. Birimin bir diğer önemli görevi ise köylüye ve ziraat kesimine yönelik broşürler, çeşitli levhalar ve zirai filmler gibi eğitim materyalleri hazırlamak ve bunları karşılıksız olarak dağıtmaktı. Bu materyaller, tarım ve hayvancılıkta yaşanan yeniliklerin yanı sıra, sürdürülebilir teknikler ve uygulamalar hakkında bilgi vermeyi amaçlamıştır. Bu sayede, üreticilerin bilinçlendirilmesi ve modern tarım tekniklerini uygulamaları teşvik edilmiştir. Örneğin, Roma Beynelmilel Ziraat Enstitüsü tarafından hazırlanan eserler, bu birimin faaliyetleri çerçevesinde önemli bir yere sahiptir. Bu eserler, Türkçeye tercüme edilerek, yerel üreticilere ulaşması sağlanmıştır. Böylece, uluslararası kaynakların sağladığı bilgi ve deneyimlerin yerel topluluklara aktarılması mümkün kılınmıştır.¹⁵ Ayrıca, Ziraat Vekâleti Neşriyat Müdürlüğü tarafından hazırlanan eserler, farklı sınıflandırmalar çerçevesinde (A’dan I’ya doğru) dokuz seri halinde kategorize edilerek yayımlanmıştır. Bu eserlerin sınıflandırılması ve özellikleri aşağıda sunulmuştur:¹⁶

Çiftçi Broşürleri Serisi (A) tarımsal bilgilerin çiftçilere ulaştırılması için hazırlanmış bir dizi yayından oluşmuştur. Bu broşürler, tarımda en iyi uygulamalar, bitki gelişimi ve gübre kullanımı gibi konularda bilgilendirici içerikler sunmuştur. Böylece çiftçiler, ürün verimliliğini artırmak için gerekli bilgiye kolay erişim sağlamıştır. Tanıtıcı Neşriyat Serisi (B) çeşitli temalardaki tarımsal projeleri ve yenilikleri tanıtmayı amaçlamıştır. Bu seride, tarımsal ürünlerin tanıtımı ve pazarlama stratejileri üzerinde durulmuş, çiftçilere yeni pazar fırsatları sağlanmıştır. İlmî Raporlar ve Araştırma Serisi (C), tarımsal araştırmaların sonuçlarını ve bilimsel verileri paylaşmayı hedeflemiştir. Bu raporlar, bilim insanları ve tarım uzmanlarının yaptığı çalışmaların bulgularını içermiş ve sektöre yön vermiştir. Meslekî Kitaplar Serisi (D), tarımsal mesleklerde eğitim gören bireylere yönelik kaynaklar sunmuştur. Bu kitaplar, sektördeki gelişmelerin yanı sıra mesleki bilgi ve becerileri de kapsamaktadır. 4–K Neşriyatı Serisi (E), kırsal kalkınma konularında bilgi zenginliği sağlamakta; yerel yönetimlerin ve çiftçilerin bu kalkınma süreçlerinde etkin rol oynamalarına destek olmaktadır. Ders Kitapları Serisi (F) öğrencilere yönelik tarım müfredatını destekleyen materyaller sunmakta, eğitim sisteminde sürdürülebilir tarım uygulamalarını öğretmeye odaklanmaktadır. Afiş, Harita ve Levha Serisi (G), görsel materyaller ile tarımsal bilgiler sunarak toplumda farkındalık yaratmayı amaçlamıştır. Mesleki Mevzuat Serisi (H), tarımsal işleyle ilgili geçerli olan yasal düzenlemeleri ve mevzuatı açıklamak için kaleme alınmıştır. Son olarak, Müteferrik Neşriyat Serisi (I) farklı konularda zengin içerikler sunarak tarımsal alanda çok yönlü bir kaynak oluşturmayı hedeflemektedir. Bu seriler bir bütünlük sağlamış ve tarım sektörünün gelişimine katkıda bulunacak zengin bir bilgi kaynağı oluşturmuştur.

¹⁵ T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 30-10-0-0, 201-372-15, 21.08.1933; Bk. Köylerde Gösterilecek Öğretici Filmler, *Ulus*, (25 Ekim 1937), s. 2; Öğretici Film Üzerindeki Çalışmalar, *Köy Postası*, 95, Haziran 1952, s. 9.

¹⁶ *Ziraat Vekâleti Öğretim Müesseseleri*, T.C. Ziraat Vekâleti Neşriyatı, Tanıtıcı Neşriyat Serisi: B-4, Güven Matbaası, Ankara 1960; *Ziraat Vekâleti Veteriner Sağlık Müesseseleri*, T.C. Ziraat Vekâleti Neşriyatı, Tanıtıcı Neşriyat Serisi, B-2, Güven Matbaası, Ankara 1960.

Görsel 5: Çeşme (Sakız) Koyununun Batı Anadolu Bölgesi'nde yaygınlaştırılması amacıyla yayımlanan çiftçi bilgilendirme broşürü.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında üreticilere yönelik uygulanan zirai yayım hizmetleri, tarımsal üretimin verimliliğini artırmayı ve çiftçileri eğitmeyi amaçlayan önemli bir strateji olarak öne çıkmıştır. Bu bağlamda, zirai yayım hizmetleri dört koldan oluşan bir ağ sistemi ile geliştirilmiştir. İlk olarak Ziraat Vekâleti Merkez Teşkilatı Neşriyat Müdürlüğü, tarımsal bilgilendirme ve eğitim alanında önemli bir rol oynamıştır. Bu birim, çiftçilere yönelik el kitapları, broşürler ve çeşitli yayınlar hazırlayarak, tarımsal uygulamalar ve yenilikler hakkında bilgi vermiştir. Böylece, üretim yöntemlerinin modernizasyonu sağlanmıştır. İkinci olarak, Türkiye genelinde faaliyet gösteren ziraat kurumları, yayım hizmetlerinin uygulanmasında kritik bir rol üstlenmiştir. Bu kurumlar, tarım alanındaki bilimsel araştırmaları desteklemiş ve çiftçilere pratik eğitimler sunarak, modern tarım tekniklerinin benimsenmesine yardımcı olmuştur. Üçüncü olarak Halkevleri, Halkodaları ve Köy Büroları, bu hizmetlerin yaygınlaşmasında önemli bir köprü işlevi görmüştür. Yerel düzeyde yapılan bu etkinlikler, halkın tarım konusunda bilinçlenmesini sağlarken, toplulukların kooperatifleşme ve dayanışma içerisinde gelişmesini teşvik etmiştir. Geliştirilen zirai yayım hizmetleri, üreticilere yönelik çok yönlü bir destek sunarak, Türkiye'nin tarımsal yapı ve ekonomisinde önemli bir değişim yaratmıştır. Bu uygulamalar, tarımsal üretimin kalitesini artırdığı gibi kırsal kalkınmaya da katkı sağlamıştır. Bu doğrultuda 1924–1933 yılları arasında yalnızca Ziraat Vekâleti merkez teşkilatı tarafından hazırlanan ve halka tarım bilgisini basit ve anlaşılır bir dille aktaran zirai yayınların sayısı 123 adettir.¹⁷

1938–1950 dönemi içerisinde üreticiye yönelik olarak uygulamaya konulan zirai yayım hizmetleri ve uygulamaları İkinci Dünya Savaşı şartlarının yarattığı olumsuz etkiler sebebiyle sekteye uğrasa da halka tarım bilgisini aktarmak amaçlı yayımlanan broşür, afiş, harita, öğretici film ve çiftçiye öğütler şeklinde sıralanan tarımsal yayım araçlarının çıkarılmasına devam edilmiş ve sayısı artırılmıştır. Savaşın getirdiği zorluklara rağmen, tarımsal üretimin ve kırsal kalkınmanın sağlanması için sürdürülebilir üretimin önemi aktarılmış ve bu yönde çalışmalar sürdürülmüştür. Savaş yıllarında olağanüstü şartlara uygun olarak hazırlanan broşürler ve modüller; çiftçilere sulama teknikleri, toprak işleme yöntemleri, zararlılarla mücadele ve üretimde verimi artırıcı uygulamalar hakkında bilgileri içeren materyal sayısını artırmıştır. Bu şekilde bilgi aktarımı sağlanmıştır ve uygulamalar daha anlaşılır hale gelmiştir.¹⁸

1950–1960 yılları arasında tarımsal yayım hizmetlerinin etkinliği artmış ve broşürler, tarımsal filmler ve çiftçilere yönelik tavsiyeler gibi tarımsal yayım kanalları önemli ölçüde yaygınlaşmıştır.

¹⁷ BGA, 30-10-0-0, 201-372-15, 21.08.1933; Yayınların isimleri ve listesi için bk. Kırkpınar, *Türkiye'de Zirai Eğitim*, s. 60-61.

¹⁸ Kırkpınar, *Türkiye'de Zirai Eğitim*, s. 86.

1923–1950 döneminden aldığı alt yapı ve birikimle tarımsal yayım hizmetleri, bu dönemde önemli bir dönüşüme uğramıştır. Vekâlet tarafından neşredilen eserlerin sayısı yaklaşık olarak 700’ü bulmuştur. Bu durum tarıma verilen önemin, sektörde yaşanan modernizasyonun ve teknolojinin yaygınlaşmasının bir sonucudur. Çiftçiler, DP döneminden itibaren daha fazla bilgiye erişim imkânına sahip olmaya başlamış ve tarımsal üretimlerini artırmak için bu kaynaklardan faydalanmıştır. Sayısı artırılan zirai filmler, zararlılara ve bitki hastalıklarına karşı bilinçlenmeyi amaçlayan görselliği ile yüksek içerikler sunmuştur. Özellikle genç çiftçiler, zirai film ve yayımlar aracılığıyla bu bilgileri daha etkin bir şekilde kullanmıştır. Zirai yayım kanallarının artış göstermesi, tarımda verimliliği de beraberinde getirmiştir. Çiftçiler yenilikçi tarım teknikleri, doğru sulama yöntemleri ve modern gübreleme stratejileri hakkında bilgi sahibi olmuş, böylelikle ürün kalitesini yükseltmiştir. Ayrıca bu tür yayınlar sayesinde, çiftçiler piyasa taleplerini daha iyi anlayarak üretimlerini ona göre yönlendirmiştir.

Görsel 6: Toprak erozyonunu, ziraat âlet ve makineler ve tavukçuluk konusunda çiftçileri özendirme çalışmalarına dair broşürler serisi.

17 Mayıs 1957 tarihinde kurulan Teknik Enformasyon Servisi, Ziraat Vekâleti bünyesinde bu hedeflere ulaşmak amacıyla faaliyete geçmiştir. Servis, tarımsal bilgi ve tekniklerin çiftçilere ulaştırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Tarımda etkin çözümler sunmak, en güncel bilgileri sağlamak ve çiftçileri bilgilendirmek için çeşitli yayım ve enformasyon vasıtalarından faydalanarak çalışmalara yön vermiştir. Tarım sektörüne yönelik olarak hazırlanan kılavuzlar, broşürler ve eğitim programları aracılığıyla çiftçilere hem teorik hem de pratik bilgi sunmuştur. Böylece çiftçiler, yalnızca güncel tarım yöntemlerine erişim sağlamakla kalmamış, aynı zamanda bu bilgileri kendi alanlarında uygulayarak verimliliklerini artırma fırsatı bulmuştur. Bu bilgi akışı, işitme ve görme vasıtaları, neşriyat, radyo, basın ve istihbarat gibi birimlerden oluşan bir servis aracılığıyla sağlanmıştır. Özellikle 1957 yılından itibaren sayısı ve verimliliği artan bu hizmetler, tarımın çeşitli alanlarında kapsamlı projeler ve çalışmalarla desteklenmiştir. Teknik bültenler, broşürler, afişler, slaytlar ve zirai filmler hazırlanarak, bu bilgilerin çiftçilerle ve köylülerle buluşması sağlanmıştır. Üretilen enformasyon vasıtaları, zirai eğitim kurumlarına yönlendirilmiş ve çiftçilerin en modern ve bilimsel tarım bilgileriyle donatılması hedeflenmiştir. Nitekim zirai öğretim konusunda yapılan bu çalışmalar sayesinde inceleme dönemi sonlarında Türk çiftçisinin daha ileri ziraat metotları ile üretim yapmaya başladığı gözlemlenmiştir.¹⁹

¹⁹ Ziraat Vekâleti Çalışmaları: 1950-1957, Ziraat Vekâleti Neşriyatı, Ankara 1957, s. 36-37; Bk. Ziraat Vekâleti Faaliyetler: 1959, Ziraat Vekâleti Yayınları, Ankara 1960, s. 23-24; İkinci Enformasyon Kursu Münasebetiyle Sayın Tarım Vekilimizin Konuşmaları, Ziraat Dünyası, Y. 4, 37, Şubat 1953, s. 2-3.

Görsel 7: Zirai Mücadele Müdürlüğü ve Teknik Enformasyon Servisi tarafından yayımlanan broşür ve afişler.

Halka tarım bilgisinin aktarılmasında ve ziraat alanında yaşanan toplumsal ve iktisadî değişimin itici güçlerinden olan Mehmet Sabri Toprak, Esat Muhlis Erkmen, Şevket Raşit Hatipoğlu ve Nedim Ökmen gibi vekillerin rolleri unutulmamalıdır. 1923–1960 yılları arasında Ziraat Vekilliği veya Neşriyat Müdürlüğü yapan mümtâz şahıslar²⁰ tarımsal eğitimin modernleştirilmesi, teşkilatlanmanın hız kazanması ve yayıncılık hizmetlerinin ülke genelinde yaygınlaştırılması gibi çeşitli girişimlerde bulundular. İnceleme döneminde Ziraat Vekilleri tarım bilgisi ve rasyonel üretim propagandası ile çiftçilerin eğitimle kaynaştırılmasını çok önemsemiştir. Halkın anlayabileceği basit dille yazılan afişler, broşürler, kitaplar ve dergiler, toplumsal bilinci artırmak amacıyla etkin bir şekilde kullanılmıştır. Hazırlanan materyaller, özellikle halk odaları, okullar ve araştırma-geliştirme kurumları aracılığıyla halka ulaştırılmıştır. Halk odaları, kırsal kesimdeki insanlara ulaşmak için önemli bir araç olmuş, yerel halkla doğrudan iletişim kurarak, eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerine zemin hazırlamıştır. Özellikle 1930’lu yıllardan itibaren yayınlanan afiş ve broşürlerin renklendirilmesi bilginin göze seslenmesini sağlamıştır. Bu çalışmaların ortaya çıkmasında Neşriyat Müdürü olarak görev yapan Ekrem Üzümeri, başrolü oynamıştır. Cumhuriyet’in ilk ziraatçılarından biri olan Ekrem Üzümeri, farklı şehirlerdeki memuriyetinden sonra Ankara’da Ziraat Vekâleti Neşriyat Müdürü olarak görevlendirilmiştir. Neşriyat Müdürlüğünü kütüphane, köy etütleri, kitap basımı, film işleri, yazı-tercüme işleri olarak yeniden yapılandırmıştır. Tarım, orman, hayvancılık dallarında kıymetli eserlerin tercüme edilmesini sağlamıştır. Bakanlıkta çağdaş bir kütüphane kurmuştur. Türk tarımına adanmış ömrü ve tükenmez enerjisi ile tarımda iz bırakmıştır.²¹

²⁰ Cumhuriyet’in ilk yıllarından 1960’lara uzanan süreçte Neşriyat ve Haberleşme Müdürü olarak görev yapan ziraatçılar sırasıyla şöyledir: İlhami Mazhar, Cevat Rüştü Öktem, Nihat Basri Somel, Nusret Kemal Köymen, Ekrem Üzümeri, Mustafa Salkaya ve Cemalettin Şenocak.

²¹ Hadiye Tunçer, *Kırk Yıllık Meslekdaşlarımız-Röportaj*, Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği Neşriyatı, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1958, s. 121-129.

Görsel 8: Neşriyat ve Haberleşme Müdürlerinden bazıları. Soldan sağa sırasıyla Cevat Rüştü Öktem, Nusret Kemal Köymen ve M. Ekrem Üzümeri.²²

Bu noktada Tedrisat İşleri Genel Müdürlüğü’nün (günümüzdeki adıyla Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı) tarım bilgisi ve uygulamalarını halka ulaştırmak amacıyla önemli bir rol üstlenmiştir. Birim yayımladığı kitap, talimatname, zirai film, broşür, levha ve renklendirilmiş afişlerle tarım konusunda farkındalığı artırmayı hedeflemiştir. Materyallerin her biri, tarım bilgisinin daha anlaşılır ve erişilebilir bir şekilde sunulmasına katkıda bulunurken, halkın bilinçlenmesine de yardımcı olmuştur. Nitekim eserlerin analizi, tarım bilgisinin çok yönlü örnekler ve yöntemlerle aktarılmaya çalışıldığını göstermektedir. Kitaplar ve broşürler, tematik bağlamlarda ele alındığında, tarımın çeşitli alanlarına ışık tutmaktadır. Birçok konuda sürdürülebilir tarım uygulamaları gibi konular detaylı bir şekilde işlenerek, üreticilerin ve tarımla ilgilenen bireylerin bilgi edinmesini sağlamış ve uygulama aşamasında daha bilinçli adımlar atmalarına olanak tanımıştır. Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı’nın bu çalışmaları, tarım bilgisi algısının kurgulanış şekillerini de ortaya çıkartmıştır. Yayımlanan materyallerin sunduğu bilgiler, tarım sektöründeki yeniliklerin ve en iyi uygulamaların toplumla paylaşımını kolaylaştırmış, bu sayede tarım bilincinin oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı’nın öncülüğünde yürütülen bu çalışmalar, tarım politikalarının güçlenmesine ve toplumda daha sürdürülebilir bir tarım anlayışının yerleşmesine yardımcı olmuştur. Tarımsal eğitim ve araştırma kurumları, çiftçilerin anlayabileceği şekilde basit ve açıkça ifade edilmiş yazılarla haftada bir veya daha fazla sayıda çıkarılan broşür, ilan ve resimli levhaları halk ile buluşturmuştur. Bu eğitim merkezlerinde zirai filmler seyrettilerilerek ülkeye yeni giren tarım ürünleri, bunların yetiştirilme şekilleri, gübreleme yöntemleri, ziraatta makineleşmenin tesirleri, bağların bakımı ve budanması, mahsullere zarar veren haşereler ve diğer hastalıklara karşı nasıl mücadele edilmesi gerektiği gösterilmiştir. Ülkenin iklim ve coğrafi özelliklerine uygun daha dayanıklı çeşitlerin ekilmesi gerektiği hususunda toplumu bilgilendirmek amacıyla konferanslar düzenlemek ve mahsul hastalıklarına neden olan zararlıları tanıtmak için çalışmalar yapılmıştır.²³

Tarımsal Araştırma Kurumlarının Yayımladığı Eser ve Broşürler

Tarımsal araştırma ve eğitim kurumlarının çalışmaları konusunda öne çıkan ilk alanlardan biri ipek böcekçilik konusudur. İpek böceklerinin yetiştirilmesi, bakımı, yaygınlaştırılması ve dutlukların tesisi konularında teknik bilgilerin halka aktarılması aşamasında Bursa İpek Böcekçiliği Enstitüsü öncü rol üstlenmiştir. Enstitü ve kendisine bağlı diğer ipek böcekçilik istasyonlarıyla birlikte basit ve açıklayıcı broşürler yayınlanmış ve halka ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Broşürlerde yer alan bilgiler,

²² <https://tarim.gen.tr/bilgi/mediawiki> (Erişim Tarihi: 12.11.2024).

²³ Kırkpınar, *Türkiye’de Zirai Eğitim*, s. 331, 340-341, 516, 687, 872, 891, 934, 1006; Bk. Halk Broşürleri Nasıl Hazırlanmalı?, *Koruma*, 13, Haziran 1961, s. 14-15; Bağcılıkta Gesarol, *Koruma*, Y. 3, 3/24, Mayıs 1962.

çiftçilere kozaların depolanması ve böceklerin bakımı sırasında karşılaşılabilecekleri problemleri tanıma konusunda yardımcı olmuştur. Zararlıların kontrolü ve hastalıkların önlenmesi için organik veya kimyasal böcek ilaçlarının nasıl kullanılacağına dair detaylı anlatımlar içermiştir. Bunun yanı sıra böceklerin bakımı ve korunması konusuna da broşürlerde geniş yer verilmiştir. Broşür ve afişlerde hususi çizimlerin kullanılması, verilen bilgilerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Çiftçiler, görsel destekle bilgileri daha kolay kavramış ve uygulama aşamasında etkinliklerini artırmıştır. Broşürlerde yer alan bilgiler ve öneriler, çiftçilerin karşılaştığı zorluklarla başa çıkmalarını sağlamada hayati rol oynamıştır. Basit, sade ve açıklayıcı bilgilerin yanı sıra çizimler ve örnek resimlerle donatılan broşürler, bilgiyi halka aktarma konusunda oldukça etkili olmuştur.²⁴ Benzer şekilde tütün ıslah–deneme, yetiştirme ve hastalıklarla mücadele çalışmaları kapsamında İstanbul’daki Maltepe Tütün Islah Enstitüsü, tütün ziraatı konusunda yaptığı çalışmalardan elde ettiği bilimsel neticeleri basit, anlaşılır ve açık bir ifade tarzı ile doğrudan halka yayım kanalıyla aktarmıştır.²⁵

Görsel 9: “Çiftçiye Öğütler: Köylünün Hayvanları İçin Silo Yemi” broşürü ve Bursa Koza Satış Birliği tarafından yayımlanan “Sen de İpekböceği besle” isimli broşür.

Türkiye tarımında en önemli sorunlardan biri sulı ziraat ve gübreleme konusudur. Bu maksatla halk arasında sulama teknikleri ve gübrelemenin yaygınlaştırılması amacıyla öncelikle kurumsallaşmaya gidilmiştir. Menemen, Tokat ve Tarsus Sulı Ziraat Deneme Enstitüleri ülke çapında bilimsel araştırmalar yaparak yerel çiftçilere destek sağlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, toprak ve toprak-su münasebetleri üzerine kapsamlı çalışmalar yürütülmüştür. Tarımda daha verimli sonuçlar elde edebilmek için toprak-bitki ve su ilişkisi bağlamında bilimsel ve teknik araştırmalar yapılmış, bu araştırmaların bulguları bölgedeki çiftçilere ulaştırılmıştır. Enstitülerin öncelikli hedeflerinden biri, sulı tarımın daha kârlı hale getirilmesi ve sulama faaliyetlerinin bilgiyle gerçekleştirilmesidir. Bu doğrultuda gerekli yöntemler ve esaslar belirlenerek, çiftçilerin daha bilinçli sulama yapmaları sağlanmıştır. Elde edilen sonuçların Devlet Su İşletmeleri (DSİ) ve TOPRAKSU gibi kuruluşların teknik elemanlarına iletilmesi, ulaşan bilgi ve deneyimlerin daha geniş kitlelere yayılmasını mümkün kılmıştır. Enstitüler tarla günleri, demonstrasyonlar, teknik yardım, kurslar, konferanslar, seminerler ve yıllık bültenler aracılığıyla çiftçilere ve tarımsal kuruluşlara rehberlik etmiştir. Broşürler ile tarımsal yenilikler ve iyi uygulamalar hakkında çiftçilerin bilgilendirilmesi

²⁴ *İpek*, Y. 2, 5, Haziran 1952, s. 164; Bk. Hayri Tuncer, *İpek Böceği Besleyenlere Kısa Öğütler*, Cumhuriyet Matbaası, Denizli 1944, s. 1-8.

²⁵ Adnan Halet Taşpınar, İnhisarlar Tütün Enstitüsü, *İnhisarlar Tütün Enstitüsü Raporları*, 1/1, Temmuz 1947, s. 10; *Köy Çocukları İçin Tütüncülük Bilgisi (Köy Mekteplerine Mahsus)*, İnhisarlar Tütün Enstitüsü Neşriyatı, B- Serisi, No: 10, İstanbul 1939.

sağlanmış, bu sayede yerel tarımsal üretim artırılmıştır.²⁶ Tokat Sulu Ziraat Deneme Enstitüsü, Tokat İl Ziraat Müdürlüğü ile koordineli olarak çalışarak, yöredeki üreticiler için ağaç ve bahçe bakımı hakkında temel tarım bilgilerini içeren çeşitli broşürler dağıtmıştır. Kurum, bizzat sahada uygulamalı anlatımlarla Tokat, Zile ve Niksar’daki çiftçilerin meyve bahçelerinde kış ve yaz mücadelesi tatbik etmiştir. Bütün meyve ağaçlarının kabukları kazınarak kireç badanası yapılmış, elma ve mahlep ağaçlarına arsenikli zehirler sıkılarak elma ağkurdı ve karpokapsa zararlarına karşı mücadele edilmiştir.²⁷ Öte yandan Tokat merkez ve ilçelerinde sayısı 2000’ni bulan aile işletmelerine, anlayabilecekleri ve açık bir tarz ile yazılmış “öğütler” adı altında meyve hastalıkları ve mücadele yollarının gösterildiği broşürler dağıtılmıştır.²⁸ Broşürlerin ücretsiz olarak dağıtılması, halkın bilgiye kolayca ulaşması ve geleneksel uygulama standardının yükseltmek istendiğini göstermektedir. Dolayısıyla bu tür bilgiler, çiftçilerin daha bilinçli kararlar almasına yardımcı olmuş, tarımda kullanılan gübre miktarını da optimize ederek çevre üzerindeki olumsuz etkiler azaltılmaya çalışılmıştır.

1960’lı yılların başında kurulan Ankara Personel Eğitim Merkezi’nin yürütmekte olduğu çalışmalar, kaliteli üretim ve birim alandan elde edilen verimin artırılması üzerine kurgulanmıştır. Eğitim Merkezinin yayım dairesi dört alt kısımda faaliyet göstermiştir. Bunlardan ilki iller şubesidir. Bu birim, bütün illerdeki ziraat, veteriner ve orman müdürlüklerine düzenli olarak neşriyat göndermiştir. Eğitim Merkezinin bir diğer önemli parçası ise 4–K şubesidir. Bu birim, dünyadaki çiftçi çocuklarını ve tarım topluluklarını birbirine tanıtmak amacıyla aktif olarak çalışmıştır. Dünyanın hemen hemen her ülkesinde benzer örnekleri görülen bu kuruluş, çiftçi çocuklarını ve tarımsal üretim alanlarını birbirine tanıtmak amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmüştür. Örneğin, 1960’lı yıllarda Nepal, Seylan, Hindistan, Bostvana ve Fas’tan gönderilen çocuklarla Türkiye’deki çiftçi çocukları arasında ortak kurslar düzenlenmiştir. Aynı dönemde gerçekleştirilen benzer bir program çerçevesinde Almanya, İsveç, Norveç ve İsviçre’den katılan 10-18 yaş arası Avrupalı çiftçi çocukları, Türkiye’deki çiftçi çocuklarıyla birlikte modern tarım yöntemleri ve bilimsel metotları tanıma fırsatı elde etmiştir. Yayım dairesinin bir diğer önemli faaliyeti ise Ev Ekonomisi şubesinde düzenlenen kurslar aracılığıyla kadınların ekonomik olarak güçlenmesine katkıda bulunmaktır. Bu kurslar sadece kız çocuklarının değil, aynı zamanda kadınların da eğitimine odaklanarak, onların potansiyelini ortaya çıkarmak için önemli bir fırsat sunmuştur. Kadın teknik personeller, kurslarda edindikleri bilgi ve beceriyi köylerde ve kasabalarda yerel halka aktararak, yeni marifetler kazandırmıştır. Kurslarda uygulamalı olarak örgü ve dokuma işlerinden, sepet, çanta ve ev eşyaları yapımına; reçel, marmelat, konserve, sirke ve şurup üretimine kadar geniş bir yelpazede eğitimler verilmiştir. Bu eğitimler, kadınların hem ev ekonomisine katkıda bulunmalarını sağlamış hem de geleneksel el sanatlarının yaşatılmasına olanak tanımıştır. Böylece genç kadınlar, modern tarım yöntemlerini ve ev ekonomisi becerilerini öğrenerek hem kendi hayatlarını dönüştürmüş hem de bulundukları toplumu ileriye taşıyacak rolü üstlenmiştir. Bu süreç, toplumun genel kalkınmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır.²⁹

Merkezin sağladığı teknolojik donanım sayesinde, gerektiğinde ilçe ve köylerde seyyar film gösterimleri düzenlemiştir. Seyyar film arabalarıyla halka yönelik sunulan teknik bilgiler, görsel malzemelerle desteklenerek, tarım bilgilerini daha anlaşılır ve çekici hale getirilmiştir. Böylece çiftçilerin yalnızca yazılı kaynaklardan değil, aynı zamanda görsel ve işitsel materyallerden de faydalanarak öğrenme süreçleri zenginleştirilmiştir. Bu dinamik yaklaşım, çiftçilerin eğitime

²⁶ *Menemen Bölge TOPRAKSU Araştırma Enstitüsü Tanıtım Bülteni*, Köyışleri ve Kooperatifler Bakanlığı Yayınları, No: 78, Seri No: 3, İzmir 1981, s. 2-3; Bk. Kırkpınar, *Türkiye’de Zirai Eğitim*, s. 532-533.

²⁷ Kırkpınar, *Türkiye’de Zirai Eğitim*, s. 537-538.

²⁸ *BCA*, 30-10-0-0, 158-112-9, 02.09.1941.

²⁹ Kırkpınar, *Türkiye’de Zirai Eğitim*, s. 435-436; Bk. Aslan Tufan Yazman, Tarım Bakanlığı Personel Eğitim Merkezi, *İktisadi Yürüyüş*, Y. 27, 463, 30 Kasım 1966, s. 2; Erol Güngör, Yeni Müesseselerimizden: Ankara Personel Eğitim Merkezi, *Çiftlik*, Y. 4, 46, Şubat 1964, s. 5.

yönelik önemli bir katkı sağlarken, aynı zamanda kırsalda yaşayan toplulukların dayanışmasını pekiştirmiştir.

Görsel 10: Köylerde Ev Ekonomistleri tarafından biçki–dikiş demonstrasyonu yapılırken.³⁰

Bahçe kültürleri alanında 1928 yılından itibaren faaliyet gösteren Büyükdere Meyve Islah İstasyonu, meyve ıslah ve üretim çalışmalarının yanı sıra üreticilere yönelik somut tarım bilgisi sunmuştur. Meyve üretiminde verimliliği artırmakla kalmayıp aynı zamanda sürdürülebilir tarım uygulamalarını teşvik etmiştir. İstasyonun sunduğu eğitimler fidan dikim usulleri, bakım, budama teknikleri ve zararlı haşereler ile tarımsal hastalıklara karşı etkili mücadele yöntemleri gibi konuları kapsamıştır. Bu bilgiler üreticilerin modern tarım uygulamalarıyla daha iyi ve verimli sonuçlar elde etmelerini sağlarken, yerel kaynakların doğru ve verimli kullanımını da özendirmiştir. Özellikle, budama teknikleri gibi yöntemlerin doğru öğretilmesi, meyve ağaçlarının sağlıklı gelişimini desteklemiş ve daha kaliteli ürünler elde edilmesine olanak tanımıştır. Ayrıca, zararlı haşereler ve hastalıklarla mücadele için geliştirilen stratejilerin paylaşılması, üreticilerin bu tehditlere karşı hazırlıklı olmasını ve verim kaybını minimize etmesini sağlamıştır. Bu tür eğitimler, kırsal kalkınma ve yerel üreticilerin güçlenmesine katkı sunmuş, çiftçilerin gelir düzeylerini iyileştirmelerine yardımcı olmuştur. İstasyonun Başasistanı olan Cemal Koygun, çiftçilere açık şekilde izah edilmiş ve resimlerle gösterilmiş tarım bilgilerini, meyve ve fidan yetiştirme ve bakım usulleri hakkında somut bilgiler sağlayarak, tarımsal üretim süreçlerine büyük katkı sağlamıştır. Koygun, çiftçilere bizzat uygulamalı eğitimler vererek, yerel tarım uygulamalarının yenilikçi yöntemlerle geliştirilmesine öncülük etmiştir.³¹

1936 yılından itibaren faaliyet gösteren Giresun Fındık Araştırmaları İstasyonu, Karadeniz başta olmak üzere kısmen de Marmara Bölgesi'ndeki fındık bahçelerinin bakımı ve imarı, budanması, zararlı hastalıklara karşı korunması, kaliteli ve bol mahsul alınması amacıyla halkı bilinçlendirme çalışmaları yürütmüştür. Hazırladığı kısa broşür, afiş ve kısa bilgilendirici tarım kitapları ile halkı, özellikle de fındık üreticilerini bilinçlendirmeye gayret göstermiştir. Fındık üreticisine “*Balanisousnucum (Fındık Kurdu)*” biyolojisi ile fındık zararlılarıyla mücadele etme yöntemlerini öğretmek, bilimsel ziraat yöntemleri ile tarımsal faaliyetleri yürütmek ve bahçelerin gençleştirilmesi önem verdiği çalışmalar arasında yer almıştır. Bu bağlamda hazırlanan 300 adet broşür ve 500 adet rasyonel esaslara uygun fındık talimatnamesi, fındık ziraatı ile uğraşan köylere dağıtılarak, üreticinin bilgi düzeyinin artırılması hedeflenmiştir. Broşür ve talimatnameler, zararlılara karşı etkili mücadele yöntemlerini içermiş ve çiftçilerin bu konuda daha fazla bilgi sahibi olmasını

³⁰ Mağden, Ragıp Ziya, *Zirai Öğretimde 110 Yıl*, Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği Neşriyatı, Ankara 1959, s. 92.

³¹ Nurullah Kırkpınar, Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Bahçe Kültürleri Araştırmaları: Büyükdere Meyve Islah İstasyonu Örneği (1928-1978), *Atatürk Yolu Dergisi*, 73, 29 Ekim 2023, s. 252-265.

sağlamıştır. Bilimsel yöntemlerle yapılan fındık ziraatı, verimi artırma ve üretici gelirini yükseltme açısından kritik bir rol oynamıştır.³²

İstasyon tarafından gerçekleştirilen araştırmalar, halkı bilgilendirme desteğinin sağlanması ve fındık tarımında kullanılan yöntemlerin modernleştirilmesi ile birlikte, geçmiş dönemlere kıyasla elde edilen ürün miktarında önemli bir artış meydana getirmiştir. Bu sayede bölge halkını bilgilendirme yönündeki çalışmaların etkisi, vekâlet ve istasyon iş birliği ve yeni ekim alanlarının artışıyla ortaya çıkan tablo, devlet tarafından sağlanan destekleme politikalarıyla önemli bir dönüşüme uğramıştır. 1960’lardan itibaren verimli taban arazilerinin kullanım biçimi ve gübre kullanımının artışı, fındık üretiminde kayda değer bir artışa neden olmuştur. Bu durum hem yerel ekonomi hem de tarımsal sürdürülebilirlik açısından olumlu sonuçlar doğurmuştur. Doğu Karadeniz Bölgesi’nin Artvin-Çoruh, Rize, Trabzon, Giresun ve Ordu gibi illerinde, yerel nüfusun geçimi büyük ölçüde fındık üretimine yönelmiştir. Örneğin, Giresun ilinde bu oran %70-75 gibi yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Bu veri, fındığın bölge halkı için ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Gübre kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte, fındık ağaçlarının daha sağlıklı büyümesi ve daha verimli ürün vermesi mümkün hale gelmiştir. Bunun yanında, tarımsal araştırmalar ve teknik destekler, çiftçilerin daha bilinçli bir şekilde tarım yapmalarını sağlamıştır. Gübrelemenin aşırı kullanımı toprağın ve su kaynaklarının kirlenmesine yol açabileceğinden, çiftçilerin tarımsal yayımlar yoluyla eğitimine ve sürdürülebilir yöntemlerin benimsenmesine önem verilmiştir.³³

Batı Anadolu Bölgesi’nde ise en önemli tarımsal uğraş alanlarından biri olan zeytincilik konusunda halka tarım bilgisini aşılamaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu konuda Bornova Zeytincilik İstasyonu, Türkiye’nin zeytin tarımında önemli bir rol oynamıştır. İstasyon, çiftçi ve köylüye yönelik fidan dağıtımının ötesinde, zeytin yetiştiriciliğiyle ilgili birçok faaliyeti üstlenmiştir. Özellikle yabani zeytinliklerin parselasyonu konusunda çiftçilere rehberlik etmiş, bahçelerin verimli bir şekilde tesis edilmesine katkıda bulunmuştur. Bu uygulama, tarımsal verimliliği artırmış ve zeytin yetiştiriciliğini daha düzenli hale getirmiştir. Ayrıca, aşılama yöntemleri hakkında verilen bilgiler, zeytin kalitesini yükseltmiş ve alternatif çeşitlerin yetiştirilmesine olanak tanımıştır. Zeytincilik İstasyonu, zeytin yetiştiriciliğinde öğreticilik görevini başarılı bir şekilde yerine getirerek, tarımla uğraşan ailelerin gelişimine katkıda bulunmuş ve sürdürülebilir zeytin tarımının yaygınlaşmasını desteklemiştir. Bu anlayış hem ekonomik kazançların artmasına hem de halkın zeytin üretimi konusundaki bilgi düzeyinin yükselmesine olanak tanımıştır. Kurum bünyesinde yapılan kurs, konferans, bahçe günleri ve bizzat uygulamalı tarım dersleriyle genç ziraatçılar, halkın hizmetine gönderilmiştir. Uzun ve kısa vadeli kurslarda yetişen teknisyenleri, zeytin üreticilerine uygulamalı olarak fidan dikim, aşı ve seleksiyon yöntemlerini göstermiş; halkı zeytin tarımına yönelik bilgiyle donatmış ve talep eden üreticilere aşı kalemi göndermiştir. İstasyon yabani zeytinler üzerinde yapılan denemeler sonrasında elde edilen üretim şekillerini kısa, renklendirilmiş, basit çizimler ve açıklayıcı broşürler yoluyla halka aktarmıştır. Bilgiler içerisinde fidanların nereden temin edileceği, yabani zeytinliklerin aşılama yöntemleri, zeytin-zeytinyağına dair ürünlerin üretim şekilleri ve türleri, salamura denemelerinin nasıl yapılacağına dair hizmetler yer almıştır.³⁴

³² Hasan Ögütçü, Fındık Araştırma Enstitüsü ve Çalışmaları, *Çotanak Dergisi*, S. 25, (Aralık 1972), s. 14; Bk. Kırkpınar, *Türkiye’de Zirai Eğitim*, s. 605-608.

³³ Ahmet Şener, Şarki Karadeniz Bölgesinde Mevcut Fındıklıkların İmar, İhya ve Mahsul Durumunu Artırmak İçin Teknik Çareler, *Tarım Dergisi*, Y. 1, 1/2, 1 Nisan 1952, s. 47-49; Bk. Aydın Gülşen, *Giresun’da Sosyal, Ekonomik, Siyasi ve Kültürel Yaşam (1945-1960)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2014, s. 160.

³⁴ Kemal Çeçen, *Yabani Zeytin ve Aşı İşleri*, Ege Matbaası, Ankara 1957, s. 6-10; Mevlüt Baysal, Ziraat Müesseselerimizi Tanıyalım: İzmir-Bornova Zeytincilik İstasyonu, *Ziraat ve Ticaret Gazetesi*, 26, 16 Ekim 1944, s. 36-38; Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü müdürü Nadir Uysal ve zeytincilik uzmanlarından Kemal Çeçen, bölgedeki çiftçi yahut köylüye zeytin bakımı, dikimi ve aşı yöntemlerine yönelik somut bilgiler sunmuş ve çeşitli zirai yayımlar aracılığıyla

Zeytincilik Teşkilatı ile birlikte Bornova Zeytincilik Enstitüsü, 250 köy ve örnek zeytinliklerde üreticilere fennî bakım ve budama konularında eğitimler sunarak zeytin tarımında yenilikçi yöntemlerin uygulanmasına katkıda bulunmuştur. Özellikle zeytin ağaçlarının sağlıklı bir şekilde büyümesi ve verimliliklerinin artırılması için gereken teknik bilgi ve beceriler, üreticilerle paylaşılmıştır. 1942'ye kadar açılan 144 kurs ile toplamda 4.554 işçiye eğitim verilmesi, enstitünün eğitim çalışmalarının ne denli geniş bir katılıma ulaştığını göstermektedir. Bu kurslardan 2.250 işçi usta sertifikası alarak, zeytin bakımında profesyonel bir seviyeye yükselmiştir. Diğer yandan 1.877 çırak sertifikası almış bireyler, zeytin çiftliği işlerinde deneyim kazanarak sektördeki insan kaynağının kalitesini artırmıştır.³⁵ Bu eğitimler sadece tarımsal üretimin artışına katkı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda bölgedeki istihdamı da olumlu yönde etkilemiştir. Enstitü, zeytin tarımının modernizasyonu için bir köprü işlevi görmüş, üreticilere teknik bilgi sunarak gelişime katkıda bulunmuştur. Bu doğrultuda somut olarak 1951–1955 yıllarını içeren dört yıllık süreçte zeytincilik işleri ile ilgili açılan 172 kursta, 1.899 usta ile 962 çırak yetiştirmiş, 487.864'den fazla parasız aşı kalemi dağıtmıştır.³⁶

Rize Bahçe Kùltürleri İstasyonu, her yıl üreticilere bedelsiz fidan yardımları sunarak önemli bir kamusal hizmet yürütmüştür. Bu hizmet özellikle fidan dikimi, bakımı ve ilaçlama yöntemleri gibi konularda köylülerin bilinçlenmesini sağlamayı amaçlamıştır. İstasyon, çiftçilere ziraat bilgileri sunarak yerel tarım pratiğini geliştirmiş ve sürdürülebilir tarım uygulamalarının yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Bu bağlamda, Rize Gazetesi vasıtasıyla halkın bilgilendirilmesi konusunda kritik bir rol üstlenmiştir. Çay kanunu ve ilgili değişikliklerin kamuoyu ile paylaşılması, çiftçilerin yasal süreçler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamıştır. Ayrıca, gazete aracılığıyla düzenli olarak yayımlanan makaleler ve yazı dizileri, çiftçilerin çay tarlası kurma süreçlerine yön vermiştir. Hedef kitlesine yönelik yazılar, köylülerin çay tarımı konusunda teşvik edilmesine yardımcı olmuş ve onların üretim kapasitelerini artırmak için bilgi sunmuştur. Bu durum hem ekonomik gelişim hem de yerel tarım kültürünün korunması açısından büyük bir önem taşımıştır. Çay hakkında halkı bilinçlendirmek için yazılan yazılar arasında, “*Yapılmış çayların tasnifi*”, “*Çay harmanları*”, “*Çay yapma işlerinin kontrolü ve çay kalitesinin tetkiki*” gibi başlıkları içeren konular yer almış ve halka çay yetiştiriciliği hakkında her türlü bilgi verilmiştir.³⁷

Arifiye Meyve Islah İstasyonu düzenlediği kurslar ve konferanslar aracılığıyla, üreticilere modern meyve muhafaza teknikleri hakkında eğitim vermiştir. Bu eğitimler, çiftçilerin ürünlerini daha uzun süre taze tutmalarına ve piyasa standartlarına uygun bir şekilde ambalajlamalarına olanak tanımıştır. Ayrıca, meyvelerin doğru depolama yöntemleri ile nasıl korunacağı ve işlenebileceği konusundaki bilgi birikimi, bağ-bahçelerde halka bizzat uygulamalı olarak gösterilmiş; böylece üreticilerin rekabet gücünü artırılmıştır. İstasyon, Adapazarı–Kocaeli ve civarındaki çiftçilerin topraklarını karış karış gezerek bilgiler edinmiş ve tarlalardaki toprağın morfolojisine göre hangi çeşit ürün yetiştirileceği çiftçilere öğretilmiştir. İstasyondaki asistanlar, ilişki kurdukları her bir çiftçi için dosya oluşturmıştır. Bu bağlamda, 1960'lı yıllara kadar olan süreçte toplamda geniş kapsamlı ve katılımlı olmak üzere on dört çiftçi ve ziraat kursu düzenlemiştir. Bu kurslara katılan çiftçi sayısı 606 olup, başarı belgesi alarak mezun olan çiftçi sayısı ise 568'dir. Bu istatistikler, tarım sektöründe eğitim ve gelişimin önemini gözler önüne sermektedir. Eğitimler çiftçilerin bilgi ve becerilerini artırarak, tarımsal verimliliği ve sürdürülebilirliğin sağlanması aşamasında kritik rol oynamıştır. Kurslara katılan 606 çiftçi, tarım uygulamalarını güncelleme ve modern tekniklerle tanışma fırsatı

sorunlarına çözüm üretmiştir. Bk. Kemal Çeçen, Zeytinlikler Üzerine Düşündüklerimiz, *Çiftlik*, 78, Ekim 1966, s. 28-29; Nadir Uysal, *Zeytin Fidanı Dikim ve Bir Yıllık Bakımı Tarifnamesi*, T.C. Ziraat Vekâleti Zeytincilik İstasyonu Yayınları, No: 1, İzmir 1942, s. 3-12.

³⁵ TBMM ZC, D. 6, T. 3, 25, 25.06.1942, s. 262.

³⁶ Nedim Ökmen, Ziraatta Çok Büyük İnkişafı Kaydedildi, *Türk Ekonomisi*, Y. 12, 128, Şubat 1954, s. 50.

³⁷ Kırkpınar, *Türkiye'de Ziraî Eğitim*, s. 626; Bk. Kemal Atıla, Rize Halkına Faydalı Bilgiler: Yapılmış Çayların Tasnifi, *Rize Gazetesi*, 8 Haziran 1940; Kemal Atıla, Rize Vilayeti Halkına Faydalı Bilgiler: Çay Harmanları, *Rize Gazetesi*, 26 Haziran 1940; Hilmi Alova, Çiftçilere Faydalı Ziraat Bilgileri, *Rize Gazetesi*, 6 Aralık 1941; Hilmi Alova, Faydalı Ziraat Bilgileri, *Rize Gazetesi*, 7 Şubat 1942.

bulmuştur. Başarı belgesi olarak mezun olan 568 çiftçi, yalnızca kendi bahçelerinde değil, aynı zamanda bağlı bulundukları yerleşimlerdeki diğer çiftçilere de katkı sağlamışlardır.³⁸ İstasyon meyvecilik alanında çeşit geliştirme ve ıslah çalışmalarında elde ettiği bulguları, özellikle meyve fidelerinin budanması, bakımı ve meyvelerin ambalajlanması konusundaki izlenim ve bilgileri “Çiftçiye Ziraat Bilgileri” başlığı altında bir broşür yayımlayarak çiftçilere ücretsiz olarak dağıtmıştır. Söz konusu renkli ve çizimli broşürler, çiftçilerin bilgi ve becerilerini artırma açısından son derece etkili bir araç konumuna gelmiştir. Haftanın belirli bir gününde yayımlanan bu broşürlerde, meyvecilikle ilgili çeşitli konular ele alınmış, çiftçilerin dikkatini çekecek görsellerle desteklenmiştir. Bu yöntem, tarım sektöründe yenilikçi ve bilinçli üretim yapılmasına katkı sağlarken, aynı zamanda bölgedeki çiftçilerin gelişen tarım teknolojilerine uyum sağlamalarına yardımcı olmuştur. Çiftçilerin düşün dünyası ve teorik bilgileri renklendirilmiş, basit ve anlaşılır tarım bilgisiyle zenginleştirilerek rehber çiftçiler yetiştirilmiştir.³⁹

Manisa Bağcılık Araştırma Enstitüsü tarafından 16 adet çiftçi broşürü basılarak halkın hizmetine sunulmuştur. Ayrıca 3 ayda bir olmak üzere yılda 4 sayı “*Manisa Bağcılık Araştırma Enstitü Haber Bülteni Dergisi*”ni yayımlanarak, filoksera zararlısına karşı mukavemet gücü ve asma çubuklarının nereden temin edileceği konusundaki basit ve açıklayıcı bilgiler, bastırılan broşür ve afiş gibi yayımlarla yurdun dört bir köşesine dağıtılmıştır. Bunun yanı sıra toprak laboratuvarında gerçekleştirilen toprak analizleri, bağların sağlıklı bir şekilde gelişimi için kritik bir rol oynamıştır. Toprak analizleri sayesinde, bağ alanlarındaki besin eksiklikleri ve fazla maddeler tespit edilerek, uygun gübreleme yöntemleri ile bu eksikliklerin giderilmesine yönelik çiftçilere öneriler sunulmuştur. Bağ hastalıkları konusunda ise yerel gazeteler halkı bilgilendirme ve tavsiyelerde bulunma konusunda önemli bir araç haline gelmiştir. Gazetelerde yapılan bilgilendirmeler sayesinde çiftçiler hastalıkları önleme ve yönetme yöntemleri hakkında bilgi sahibi olmuş, bu sayede hem maliyetleri azaltmış hem de verimlerini artırmışlardır. Yerel gazetelerin bağcılığın gelişim sürecindeki rolü, çiftçilerin bilinçlenmesini ve bilgi paylaşımını destekleyerek tarım sektörüne önemli katkılar sağlamıştır.⁴⁰

³⁸ İnci Köseataç, *Arifîye Köyü Beşeri-İktisadi Etüdü*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1967, s. 22-38.

³⁹ Kırkpınar, *Türkiye’de Zirai Eğitim*, s. 641.

⁴⁰ Kırkpınar, *Türkiye’de Zirai Eğitim*, s. 637-638.

Görsel 11: Manisa Bağcılık Araştırma Enstitüsü ve Malatya Ziraî Mücadele Müdürlüğü tarafından yöre bağcılarını bilinçlendirmek ve bilgilendirmek amaçlı yayımlanan broşür.⁴¹

Adana Ziraî Mücadele İstasyonu, Çukurova bölgesindeki fideciliklere zarar veren fide çürüklüğü ile mücadele eden çiftçilere destek sağlamak amacıyla il radyosunda çeşitli programlar düzenlemiştir. Yeni Adana Gazetesi'nde konuyla ilgili çeşitli makaleler yayımlanmış ve 500 adet sirküler aracılığıyla zirai mücadelenin zamanlaması ve metodolojisi hakkında bilgilendirme yapılmıştır. “*Hastalık ve Zararlılar Milyonlarca Liralık Mahsul Kaybına Sebep Oluyor*” başlıklı 300 adet renkli afiş, köylülerin bilinçlendirilmesi amacıyla dağıtılmıştır. Kurum, Adana Teknik Ziraat Müdürlüğü ile koordine bir çalışma yürütmüştür. Bu iş birliği çerçevesinde ziraat teknisyenleri, bahar mevsiminde köy köy gezerek toplamda 16.071 üreticinin eğitimini tamamlamıştır. Tarım alanındaki kapsamlı eğitimler, çiftçiler için büyük bir fırsat oluşturmuştur. Zira doğru bilgi ve teknikleri öğrenen üreticiler, verimlerini artırma konusunda ciddi adımlar atabilmiştir. Zirai mücadele uzmanları, 1940’lı yıllardan itibaren 480 köyde düzenlenen seminer, konferans ve kurslarda çeşitli tarımsal konularda bilgilendirmelerde bulunmuştur. İçeriği oldukça zengin olan eğitimler; narenciye, pamuk yetiştiriciliği ve Meksika menşeli buğday ekimi gibi geniş bir yelpazede yapılmıştır. Eğitimler sırasında, üretim sahalarında sıkça yapılan hatalar ve bunlara yönelik çözüm önerileri gündeme getirilmiştir. Katılımcılara, dergi ve broşürler dağıtılarak, tarımsal uygulamalar hakkında daha fazla bilgi edinmeleri sağlanmıştır. Bu tür eğitimler, çiftçilerin bilgi seviyesini yükseltmekle kalmayıp aynı zamanda kırsal kalkınmayı destekleyerek Türk tarımının geleceğine de katkı sağlamıştır. Kurumun bu süreci başarılı bir şekilde yürütmesi, tarım sektöründeki güncel bilgi akışını artırmış ve üreticilerin rekabet gücünü geliştirmiştir.⁴²

Bornova Ziraî Mücadele Enstitüsü, 1938 yılından itibaren Batı Anadolu Bölgesi’nde tarımsal hastalıklarla mücadele alanında yürüttüğü çalışmalarla önemli bir rol oynamıştır. Enstitü 35 farklı bölgede gerçekleştirdiği tetkik ve kontrol seyahatleri vasıtasıyla, tarımın sürdürülebilirliğine katkı sağlamıştır. Enstitü tarafından hazırlanan 400 adet kitapçık, tarımsal hastalıkların tespit edilmesi ve bu hastalıklara karşı alınacak önlemlerin belirlenmesi açısından büyük bir değere sahiptir. 1938 yılı içerisinde neşredilen 74 sayfalık “*Zeytin Hastalıkları*” ile 213 sayfa tutan “*Bağ Hastalıkları*” kitapları bu konuda önemli boşluğu doldurmuştur. Ayrıca Enstitü, 1940–1970 yılları arasında 13 adet mesleki kitabın yanı sıra halkın kolayca anlayabileceği ve basit çizimlerle gösterilmiş 65 adet çiftçi broşürü ve 7 adet afiş yayınlamıştır. Enstitü bu yönüyle yalnızca yerel değil, uluslararası düzeyde de

⁴¹ *Anadolu*, 23 Ağustos 1936; *Tomurcuk*, 7/80-2, Aralık 1968, s. 21.

⁴² Kırkpınar, *Türkiye’de Zirai Eğitim*, s. 691.

önemli iş birliklerine imza atmıştır. Yurt dışında bulunan 30’dan fazla bilimsel kurumla yürütülen koordinasyon, tarımsal bilimlerin gelişmesine katkıda bulunmuş ve bu alanda bilgi paylaşımını teşvik etmiştir.⁴³ Bu sayede, Batı Anadolu Bölgesi’nin tarımsal üretkenliği artırılmış⁴⁴, çiftçilere daha etkili mücadele yöntemleri sunulmuştur. Özellikle incir, pamuk ve bağ hastalıkları gibi stratejik ürünler üzerinde yürütülen bilimsel araştırmalar, bölgenin ekonomik durumu açısından kritik bir öneme sahiptir. Bilimsel araştırmalar, çiftçiler için bilgi ve teknik aktarımının yanı sıra, yerel ekosistemlerin korunmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesine de odaklanmıştır. Bu bağlamda Zirai Mücadele Enstitüsü, ülkenin tarımsal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma yolunda önemli bir aktör olarak öne çıkmıştır.

Görsel 11: Bornova Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü tarafından hazırlanıp dağıtımı yapılan afiş ve kitapçıklar.

Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü’nün faaliyetlerinden biri “Çiftçi Eğitim Kampları”dır. Çiftçi eğitim kampları, kırsal bölgelerde yaşayan çiftçiler için hayati öneme sahiptir. Bu kamplar, köylülere toprak erozyonunun ne olduğu, bu durumun ülke üzerindeki olumsuz etkileri ve alınabilecek önlemler hakkında kapsamlı bilgi vermeyi amaçlamıştır. Çiftçi eğitim kamplarında, köylüler sadece teorik bilgi almakla kalmamış; ayrıca bu bilgilerin pratikte nasıl uygulanacağına dair uygulamalı eğitimler görmüştür. Bu eğitimlerde, sürdürülebilir tarım yöntemlerinin önemi özellikle vurgulanmıştır. Örneğin toprak koruma teknikleri, organik tarım, su yönetimi ve agroekolojik ilkeler gibi konular üzerinde durulmuştur. Bu tür uygulamalar, toprak erozyonunu önlemek için büyük bir öneme sahiptir ve çiftçilerin daha dirençli hale gelmelerine yardımcı olmuştur. Ayrıca, eğitim kampları çiftçilere topraklarını etkili bir şekilde nasıl yönetecekleri, alternatif bitki örtülerinin nasıl kullanılacağı ve yerel ekosistemlerin korunması gibi konularda da bilgi sunmuştur. Dolayısıyla çiftçi eğitim kampları yalnızca bir bilgi aktarımı değil, aynı zamanda köylülerin toplum içinde aktif rol almalarını sağlayarak gelişen tarımsal sistemlerle birlikte sürdürülebilir bir gelecek için zemin hazırlamıştır.

⁴³ İsmail Oktar, *Bornova Bölge Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü*, İzmir Bölge Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1978, s. 91-131.

⁴⁴ Tarımsal savaş ve mücadele kapsamında 1933–1938 yılları arasında Batı Anadolu Bölgesi’ndeki pamuk tarlalarına musallat olan ve bölge ekonomisini ciddi anlamda sekteye uğratan “Pembe Kurt” zararlısına karşı hummalı bir çalışma yürütmüştür. Bu süreçte kurum, üreticilerin elindeki 3.900 balya pamuk ve 2250 ton çiğiti dezenfekte etmiş ve temizlemiştir. Ayrıca 1932–1935 yıllarında bölgenin en önemli mahsullerinden birisi olan incir bahçelerine zarar veren incir kurdu (efestiy) böceği ile mücadele kapsamında 77 milyon kilogram incir koruma altına alınarak kurtsuz olarak dış piyasalara sürülmesi sağlanmıştır. Bk. Kırkpınar, *Türkiye’de Zirai Eğitim*, s. 692-694.

Çiftçi eğitim kampları, bir veya iki ünite şeklinde yapılandırılmıştır. Her bir ünite, en fazla 100 kişiyi kabul edebilecek kapasitede tasarlanmıştır. Kamp alanları, Enstitü tarafından yürütülen projeler çerçevesinde organize edilmiş ve faaliyet göstermiştir. Kamp projeleri, tarımsal eğitim açısından önemli bir platform olmuştur. Çiftçi eğitim kampları, Türkiye’de tarım sektörünün modernizasyonu ve sürdürülebilirliği açısından önemli bir adım oluşturmuştur. Çiftçiler, bu eğitim hizmetleri sayesinde hem teorik bilgi edinmiş hem de pratik deneyim kazanmıştır. Eğitim programları, tarımsal üretkenliği artırmakla kalmamış, aynı zamanda boş ve kıymetsiz arazilerin ıslah edilmesiyle yeni üretim alanları açılmıştır. 1960 yılında başlatılan çiftçi eğitim kampı uygulaması, 6.200 hektarlık bir alanda kayma riski taşıyan bölgelerde doğal koruma tedbirlerinin alınmasını sağlamıştır. Ayrıca, 11.000 dekarlık sahada yürütülen benzer çalışmalar, çiftçilerin toprak verimliliğini artırmasına yardımcı olmuştur. Toprak muhafaza projeleri çerçevesinde 100.000’i aşkın meyve ve orman ağacının dikimi, çevresel dengeyi sağlarken, genç çiftçilerin bu sürece dahil edilmesiyle onların gelecekteki tarımsal faaliyetleri de desteklenmiştir. Eğitim kamplarının etkisi, katılımcıların kamptan döndükten sonraki çalışmalarında da net bir şekilde gözlemlenmiştir. Giderek genişleyen bu program sayesinde Türkiye genelinde 51 bölgede 55 ünitelik çiftçi eğitim kampları açılmış ve toplamda 153.640 dekarlık bir alan tarım üretimine kazandırılmıştır. İlgili projelere yapılan 25 milyon TL’lik yatırımlar, ülke ekonomisine uzun vadeli katkılar sunmayı hedeflemiştir.⁴⁵

Görsel 12: Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü, Çiftçi Eğitim Kampı’nda eğitim gören çiftçiler.

1960’lı yılların başında Enstitü ile iş birliği halinde çalışan 50 adet kampta 5000 çiftçi eğitim görmeye başlamıştır.⁴⁶ Bu hususta, çiftçi kamplarından biri Eskişehir Bölge Müdürlüğü’ne bağlı Çukurhisar Kampı olarak tesis edilmiştir. Toplamda 43 çiftçiden ve çevredeki 3 köyden oluşan bu kamp, 6 ay süresince devam eden önemli bir eğitim ve uygulama fırsatı sunmuştur. Eğitim programı hem teorik hem de pratik uygulamalarla zenginleştirilmiştir. Uygulamalı eğitimlerde çiftçilerin teorik olarak öğrendikleri bilgileri gerçek tarım arazileri üzerinde hayata geçirmelerine imkân tanınmıştır. Kamp süresince çiftçilerin birbiriyle etkileşimde bulunması, deneyimlerini paylaşması ve ortak çözümler geliştirmesi teşvik edilmiştir. Bu tür etkileşimler, toplumsal dayanışmayı artırmış ve çiftçilerin sorunlarına yönelik kolektif bir yaklaşım geliştirmiştir. Katılımcı çiftçilerin hem bilgi seviyeleri artmış hem de uygulamalı beceriler kazanmaları sağlanmıştır. Böylece tarımsal verimlilik artarken, toprakların ve çevrenin korunması konusunda da önemli bir katkı sağlanmıştır. Kamp süresince çiftçiler, uygulamalı eğitimler ve tarım bilgisiyle 50 dekarlık bir alanın tıraçalamasını yapmıştır.⁴⁷

⁴⁵ Hasan Kaya, TOPRAKSU Çiftçi Eğitim Kampları Ziraatımıza Ne Kazandıracak?, *Ziraat Dergisi*, 233, Ekim 1963, s. 22-24; *Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü*, T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1972.

⁴⁶ TOPRAKSU, *İktisadi Yürüşi* (1963 İzmir Fuar Özel Sayısı), Y. 24, 424-425, 20 Eylül 1963, s. 124.

⁴⁷ Arslan Mirza Ali, TOPRAKSU’nun Eğitim Kampları, *Ziraat Dergisi*, 229-230, Haziran-Temmuz 1963, s. 22-23; Bk. Hasan Kaya, TOPRAKSU Çiftçi Eğitim Kampları, *Ziraat Dergisi*, 233, Ekim 1963, s. 22-24.

Bu ve benzeri çalışmalar sayesinde köylüler, tarımdaki gelenek ve göreneğe dayalı uygulamaları terk ederek modern tarım yöntemlerine adapte olmaya başlamışlardır. Bu tarımsal değişim/dönüşüm, beraberinde verimlilik artışının yanı sıra sürdürülebilir bir tarım anlayışının benimsenmesini de getirmiştir. Bir önceki yüzyılda geleneksel yöntemlerin sert ve kısıtlayıcı yapıları, bu dönemdeki modern tarım teknikleriyle birlikte esnek ve verimli bir hale gelmiştir. Tarımda kullanılan yeni aletler, biyoteknolojik katkılar ve gelişmiş sulama sistemleri, köylülerin ürünlerini daha verimli bir şekilde yetiştirmelerine olanak sağlamıştır.

Orman Genel Müdürlüğü, ilkokul öğrencilerine ormancılık bilgisi kazandırmak ve onlara ağaç ile orman sevgisini aşılama amacıyla birçok önemli projeye imza atmıştır. Bu kapsamda hazırlanan eğitim dosyası dört farklı renkte afiş, beş adet renkli broşür, orman yayınları pulu, kurutma kâğıdı ve bir şiir kitabından oluşmuştur. Dosyanın içeriği, öğrencilerin ormanların korunması ve ağaçların önemi konusunda bilinçlenmelerine büyük katkı sağlamıştır. Genel Müdürlüğün bu girişimi, öğrencilerin doğayla olan bağlarını güçlendirmeyi ve çevre korunumu konusunda aktif birer birey olmalarını sağlamayı hedeflemiştir. Dağıtımın gerçekleştirildiği coğrafi bölgeye bakıldığında Bolu’dan, Zonguldak, Ankara ve Çankırı’ya uzanan geniş bir alanda birçok ili kapsamı, projenin geniş bir coğrafyaya ulaşmasını sağlamıştır. Böylece farklı bölgelerdeki çocukların ormancılık konusunda bilgi edinmelerine olanak tanınmıştır. Eğitim dosyasındaki afişler ve broşürler, öğrencilerin dikkatini çekmeyi ve öğrenmeyi eğlenceli hale getirmeyi amaçlamıştır. Bu tür projeler sadece bilgi vermekle kalmamış; aynı zamanda çocukların sanatsal yönlerini de geliştirmiştir. Kurutma kâğıdı gibi materyaller, uygulamalı etkinliklerin yapılmasına olanak tanırken, şiir kitabı sayesinde doğanın ve ormanların güzellikleri edebi bir dille ifade edilmiştir.⁴⁸ 1956 Nisan ayında Ankara’da gerçekleştirilen Ağaç Bayramı’nda yerel köylülerin desteği ile toplamda 3.290 meyvesiz fidan dikilmiştir.⁴⁹

Nitekim hazırlanan pul, kurutma kâğıdı, afiş, broşür ve şiir kitabı gibi materyaller, çocuklara ağaç ve orman sevgisini kazandırmak için düşünülmüştür. Eğitim setinin ücretsiz olarak sunulması, her çocuğun bu faydalı içeriklere ulaşabilmesini sağlamış ve doğaya olan duyarlılığı artırmasına vesile olmuştur. Eğitim setinin etkisi, çocukların doğa karşısındaki tutumunu şekillendirme açısından kritik bir rol oynamıştır. Özellikle, orman yangınları ve bilinçsiz ağaç kesimi gibi çevre sorunlarına karşı duyarlı bireyler olarak yetişmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Bu sayede, geleceğin nesilleri olan çocukların doğa ile barışık, çevre koruma bilinciyle hareket eden birer birey haline gelmeleri amaçlanmıştır. Orman sevgisinin aşılması, bireylerin hayatındaki uzun vadeli değişimlere de kapı açmıştır.⁵⁰

⁴⁸ *Zafer*, 5 Mart 1955.

⁴⁹ Hamdi Olcay, Günler Boyunca; Ağaç Bayramı, *Ülkü*, 10/111, 1946, s. 24.

⁵⁰ Hasan Bilbaşar, Köylünün Saadeti, Köylü Ormanlarındandır, *Tarım Dergisi*, 5, 1952, s. 41; Ziya Tataç, Olaylara Bakış, Ağustos 1953: Ormanlarımız İçin Alınan Kararlar, *Türk Ekonomisi*, 124, 1953, s. 309; Kerim Yund, Orman Ziraatın Sigortasıdır, *TMO Dergisi*, 14, 1956, s. 6.

Görsel 13: Orman Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan broşür ve afişler.

Görsel 14: Orman mahsullerinden faydalanma yolları ve usulsüz ağaç kesimine karşı uyarı mahiyetindeki broşür.

Doğal kaynakları korumanın yanı sıra ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak özel bir beceri gerektirmiştir. 1950–1960 döneminde neredeyse her yıl zararlı haşerelerin neden olduğu tahribatın mali boyutları 1.000.000 lirayı aşmış ve bu durum tarım gelirinin yaklaşık %20'sine karşılık gelmiştir. Bu tablo, tarımda zararlılarla mücadelede ilaç kullanımının hayati önemini gözler önüne sermiştir. Zararlı haşereler ve entomolojik felaketler, tarımsal üretimde ciddi kayıplara yol açarak üreticilerin gelirlerini tehdit etmiştir. Zararlılarla etkili bir şekilde mücadele edilmediğinde, bu kayıplar sadece tarım gelirlerini değil, aynı zamanda gıda güvenliğini de tehlikeye sokmuştur. Tarımda sürdürülebilir bir gelecek için ilaçların bilinçli ve etkili kullanımı, zararlılarla mücadelede rasyonel bir politikayı zaruri kılmıştır.⁵¹ Bu noktada ilk önce Ziraat Vekâleti yayımladığı bir tamim ile zirai ilaçların satış işlemlerinde meydana gelebilecek istismarı önlemek amacıyla belirli bir düzenlemeye gitmiştir.⁵² İlaç satan firmaların üreticilere yalnızca Vekâletin yazılı izni ile satış yapabilmeleri, sağlıksız uygulamaların önlenmesine yardımcı olurken, tarımda bilimsel ve sistematik bir yaklaşımın

⁵¹ TBMM TD, D. 9, T. 2, C. 10, B. 1, 01.11.1951, s. 6.

⁵² Tomurcuk, Y. 1, 4, Nisan 1952, s. 13.

benimsenmesini teşvik etmiştir. Ayrıca, Ziraat Vekâletinin yazılı izni ile tarım ilaçlarının dağıtımı, üreticilerin bu konuda eğitilmelerine olanak sağlamıştır. Her dönem basılan renkli afişler ve materyaller, çiftçilere bitki hastalıkları ve zararlıları hakkında bilgi vererek, bilinçlenmelerini hedeflemiştir. Bu bilinçlenme hem üretim sürecinde verimliliği artırmış hem de çevresel etkilerin minimize edilmesine katkı sunmuştur.⁵³

Aynı dönemde tarım sektöründe modernleşme süreci, köylülerin ziraat makinelerine olan ilgisinin artmasıyla desteklenmiştir. Bu dönemde ithalatçı firmalar, köylülerin talebine yanıt vererek yeni makinelerin yanı sıra yedek parçaları da tedarik etmeye çalışmışlardır. Satış stratejileri arasında, makinelerin maliyetinin %20’sinin peşin alınması ve geri kalan kısmının beş yıl vade ile ödenmesi, çiftçilerin bütçelerine uygun bir çözüm sunmuştur. Bu durum, köylülerin makineleri satın alabilme imkânını artırmış ve modern tarım uygulamalarına geçiş sürecini hızlandırmıştır. Tüccarlar, ziraat makinelerini daha etkili bir biçimde pazarlamak için broşürler dağıtarak köylüleri bilgilendirmiştir. Bu broşürler, makinelerin avantajlarını ve kullanımını vurgulayarak çiftçilerin bilinçlenmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca, çiftçilerin makineleri doğru bir şekilde kullanabilmesi için zaman zaman teknik elemanlar köylerine kadar gönderilmiştir. Bu destek, ziraat makinelerinin etkin kullanımını artırmış, tarım verimliliğini de olumlu yönde etkilemiştir. Bunun yanı sıra, ziraat okullarından mezun olan öğrencilerin makinelerin bakım, onarım ve tamirat işlerinde üstlendiği rol oldukça değerlidir. Eğitimli personelin bu alandaki katkıları, köylülerin makinelerini sağlıklı bir şekilde kullanmalarını ve arızalanmalarını önlemelerini sağlamıştır. Ayrıca birçok tüccarın seyyar tamir ekipleri kurarak bozulan makineleri tamir etme süreci, tarımsal üretimin sürekliliği açısından önemli bir adım olmuştur.⁵⁴

Dönem içerisinde tarımda bilgi eksikliğinin en önemli konularından biri, yanlış sulama ve gübre kullanımındaki bilinçsizliktir. Bu durum, özellikle çiftçilerin verim alamaması sorununun temelini oluşturmuştur. Yanlış sulama teknikleri, bitkilerin su ihtiyacını etkileyerek hem toprağın verimliliğini düşürmüş hem de su kaynaklarının israfına yol açmıştır. Sulama sistemleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan çiftçiler, ya aşırı sulama yaparak toprak erozyonuna ya da yetersiz sulama ile kuraklığa maruz kalmıştır. Bu durum, ürün kalitesini ve miktarını olumsuz yönde etkilemiştir. Gübre kullanımı ise benzer bir sorunla karşı karşıyadır. Çiftçiler, gübrelerin faydaları hakkında yeterli bilgiye sahip olamamış; gübre seçimini yapamamış ya da gübreleme sürecini yanlış uygulamışlardır. Bu durum, tarımsal ürünlerin verimliliğini ciddi şekilde azaltmıştır. Gübre kullanımındaki bilinçsizlik nedeniyle çiftçiler, maliyetleri düşürmek amacıyla gübre kullanımından imtina etmiş, bu da gübre kullanımının yaygınlaştırılmasının önünde önemli bir engel olmuştur. Tarımsal alanda bilgi eksikliği, yanlış sulama ve gübre kullanımı gibi faktörlerden kaynaklanan sorunları da beraberinde getirmiştir. Çiftçilere yönelik eğitim programları ve bilinç artırıcı kampanyalar, bu sorunların aşılmasında kritik bir rol oynamıştır. Bilgilendirme faaliyetleri sayesinde çiftçilerin tarımda daha verimli ve bilinçli adımlar atması mümkün hale gelmiştir.⁵⁵ Bu sebeple Vekâlet üreticilerin önyargılarını kırmak ve gübre kullanımını teşvik ederek yaygınlaştırmak amacıyla kitapçık, broşür ve afişler yayınlarak halkı bilgilendirme ve gübre kullanımını teşvik etmeye yönlendirmiştir.

Vekâletin gerçekleştirdiği olumlu çalışmalar, Orta Anadolu’daki hububat tarımında süper fosfat gübresinin karlı bir şekilde kullanılabileceği kanaatine varılmasında önemli bir rol oynamıştır. 1952 yılı itibarıyla toplam 800’e yakın köyde, çiftçiler tarafından kimyevi gübreler üzerinde uygulamalı denemeler yapılmıştır. Bu denemeler, tarımda verimliliği artırmaya yönelik yenilikçi adımların atılmasının yanında, çiftçilerin modern tarım tekniklerini benimsemelerini teşvik etmiştir. Süper fosfat gübresi, bitkilerin ihtiyaç duyduğu fosforu sağlamış ve dolayısıyla, hububatın büyüme

⁵³ Buğday Ziraatında Fena Otlarla Mücadelenin Ehemmiyeti ve Bunun Usulü, *Çiftçi*, 47, 18 Nisan 1928, s. 1-2; *Tomurcuk*, Y. 1, 3, Mart 1952, s. 3.

⁵⁴ *Köy Postası*, S. 100, Kasım 1952, s. 18.

⁵⁵ Kemal Çeçen, Çiftçilerimiz Suni Gübreyi Ne Zaman Tanıyacaklar, *Ziraat Dünyası*, Y. 5, 61, Şubat 1955, s. 8-9.

esalarını desteklemiştir. Vekâlet, çiftçilerin gübreleri etkin şekilde kullanmalarını sağlamak amacıyla, bilimsel verilerle desteklenen eğitim programları düzenlemiş ve bu programlar aracılığıyla çiftçilerin modern tarım uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamıştır. Uygulamalı eğitimler ve bizzat denemeler neticesinde elde edilen başarılı sonuçlar, çiftçilerin süper fosfat gübresine olan güvenini artırmış ve bu gübrenin yaygın bir şekilde kullanılmasını teşvik etmiştir. Bunun yanı sıra, ekonomik açıdan da çiftçilere maddi kazançlar sağlamıştır. Tarımda verimlilik, yakından takip edilen bir olgu olup bu tür yenilikçi ve bilimsel yaklaşımlar sayesinde Orta Anadolu tarımı, önemli bir gelişim göstermiştir. Sonuç olarak, Ziraat Vekâletinin yaptığı bu müspet çalışmalar, sadece tarımsal verimliliği artırmakla kalmamış, aynı zamanda çiftçilerin ekonomik durumlarına da katkı sağlamıştır. Bu süreç, tarımda sürdürülebilirlik ve gelişim açısından örnek teşkil etmiştir.⁵⁶

Görsel 15:

Aydın Söke’de Ziraat Teknisyeni İsmail Hakkı Köseli tarafından yem bitkilerinden Fiğ Demonstrasyonu.⁵⁷

Ankara Tohum Islah İstasyonu tarafından gerçekleştirilen kimyevi gübre denemeleri, tarımsal verimliliği artırmak ve çiftçilere fayda sağlamak adına önemli bir adım olmuştur. Özellikle Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı Orta Anadolu’daki tarım işletmelerinden alınan müspet sonuçlar, Ankara’daki denemelerin başarısını destekler niteliktedir. Bu veriler, fosforlu ve kimyevi gübre kullanımının tarımsal üretkenlik üzerindeki olumlu etkilerini ortaya koymuş ve çiftçilere yeni bir ufuk açmıştır. Denemelerde fosfor gübrelere bitki büyümesine etkisi, toprak verimliliği ile doğrudan ilişkisi tespit edilmiş ve bu da çiftçilerin daha yüksek ürün almasına olanak tanımıştır. Elde edilen neticelerin bir broşür halinde yayınlanması, bilgilerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Orta Anadolu’da Eskişehir ve Ankara gibi tarımsal araştırma kurumlarının çiftçilere yönelik gerçekleştirdiği geniş çaplı demonstrasyonlar ve tarla günleri, bu yeni bilgilerin uygulamaya geçirilmesi açısından kritik bir rol oynamıştır. Bu tür etkinlikler, çiftçilerin yeni uygulamaları yerinde görmeleri ve deneyimlemeleri açısından büyük önem taşımıştır. Dolayısıyla fosfor gübrelere etkisi ve faydalarına yönelik anlatılan bilgiler, dağıtılan broşürler ve düzenlenen

⁵⁶ *Ziraat Dünyası*, Y. 3, 1/26, Mart 1952, s. 12.

⁵⁷ *Koruma*, Y. 1, 1/3. 1960, s.14.

aktiviteler, Anadolu tarımını modernleştirme çabasının en somut örneklerinden biri olarak görülmelidir.⁵⁸

Nitekim Vekâlet, tarımsal üretimin artırılması ve hastalıkların önlenmesi amacıyla önemli bir adım atarak, belirli bölgelerde çiftçiye ücretsiz kimyevi gübre temin etmiştir. Ücretsiz kimyevi gübreler, çiftçilerin üretim süreçlerini kolaylaştırmış ve sağlıklı mahsullerin elde edilmesine yardımcı olmuştur. Özellikle hastalıkların önlenmesi ve mahsul verimliliğinin artırılması açısından kimyevi gübrelerin doğru biçimde kullanımı büyük önem taşımıştır. Ziraat Vekâletinin dağıttığı broşürler aracılığıyla gübrelerin kullanım şekli, dekara göre ölçüsü ve mahsul verimine etkisi gibi konular halka aktarılmıştır. Bu bilinçlendirme çalışmaları ve uygulamalı eğitimler, çiftçilerin bilinçli bir şekilde gübre kullanmalarını sağlamıştır. Dolayısıyla, Vekâletin attığı bu adımlar, Türkiye’nin tarımsal potansiyelini artırarak hem ekonomik büyümeye katkıda bulunmuş hem de gıda güvenliğini sağlamıştır.⁵⁹ Gübre kullanımının tarımsal ürün artışı ve verimine etkisi, halkın gübre kullanımına yönelik algılarının değişmeye başlamasıyla birlikte, Vekâletin kimyevi gübrelerin önemini çiftçilere öğretmek ve onları gübre kullanımına teşvik etmek maksadıyla yaptığı çalışmalar da artış göstermiştir. Türkiye’de miktar ve alan itibarıyla eski senelere oranla kimyevi gübre kullanımı geniş bir coğrafyada kullanım alanı bulmuştur.⁶⁰ Çiftçilere aktarılan bilgiler yalnızca teknik detaylarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda çiftçilere teorik bilgi ve pratik uygulama fırsatları sunarak tarımda inovasyonu teşvik etmiştir. Çiftçilerin eğitimine yönelik bu çabalar, tarımsal üretkenliğin artması ve Türk tarımının ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet gücünün yükselmesi açısından büyük önem taşımaktadır.⁶¹

Broşür, afiş ve kitapçıklarda yer alan bilgiler, çiftçilere sade bir dille sunulurken, uyarılar ve öneriler “*nelerin yapılması gerektiği*” bağlamında anlaşılır bir şekilde aktarılmıştır. Elbette, tarım bilgisiyle ilgili tüm öneri ve uyarıların makalenin içeriğine dâhil edilmesi mümkün değildir. Ancak, broşürlerin işlevini anlamak açısından somut örnekler vermek faydalı olacaktır. Örneğin, “*İyi Tohumluk Kullanalım!*” adlı broşürde yapılan uyarılardan birisi vasıflı tohumluk kullanılması ve bu tohumlukların temin edilmesi şekli üzerinedir. Çiftçilerin “*ekim zamanı*” geldiğinde tohumluk temini için gidecekleri yer, tohum ıslah istasyonlarıydı. Bu yönde üreticilere telkinde bulunan broşürler, basit ve açıklayıcı bilgilerle halkı hastalıklara dayanıklı, verim gücü yüksek ve randımanlı tohumlukların yetiştirilmesini önerilmiştir. “*Ek tohumun hasını, çekme yiyecek tasasını!*” sloganı çerçevesinde iyi tohumluk kullanımına dikkat çekilerek halk, doğru bilgiye ulaştırılacak bilimsel merkezlere yönlendirilmiş; vasıflı, randımanlı ve bitkilere musallat olan hastalıklara dayanıklı tohumluğu kullanmanın önemine vurgu yapılmıştır. Diğer taraftan tarım bilgisini aşlamak, halk arasında vasıflı patates tohum kullanımını özendirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla yayınlanan bir diğer broşür ise “*Patates Tohumluklarının Seçimi*” üzerineydi. Broşür içerisinde çizimler yoluyla patates tohumlarının türleri, yetiştirilme şekilleri, üretim bölgeleri, tohumlukların nereden ve nasıl temin edileceği konusunda çiftçiler, tohum ıslah ve üretme merkezlerine yönlendirilmiştir. Böylece çiftçi, doğru bilgi kanallarını kullanmaya teşvik edilmiş ve düşün dünyasını etkileyecek materyallerle desteklenmiştir.

⁵⁸ Nurullah Kırkpınar, Cumhuriyet’in İlk 40 Yılında Türkiye’de Tohum Islah Araştırmaları: Ankara Tohum Islah İstasyonu Örneği, *Atatürk Dergisi*, 12/2, Aralık 2023, s. 49.

⁵⁹ *Tarım Dergisi*, Y. 1, 1/5, Ekim 1952, s. 8.

⁶⁰ Vahdi Yurtmen, Meradan Çayıra, *Tarım Dergisi*, 1/4, Eylül 1952, s. 65; 1950’li yılların ikinci yarısından itibaren yıllık suni gübre sarfiyatı Türkiye’de 143.000 tonu bulmuştur. *FAO Türkiye Raporu*, T.C. Ziraat Bankası 100. Yıldönümü Yayını, Ankara 1962, s. 115.

⁶¹ Raif Savaş, Azotlu Gübreler, *Ziraat Ansiklopedisi*, 1, 1958, s. 79; *Tarım Dergisi*, Y. 1, 1/5, Ekim 1952, s. 7; *Ziraat ve Ticaret Gazetesi*, 22/43, Temmuz 1945, s. 366.

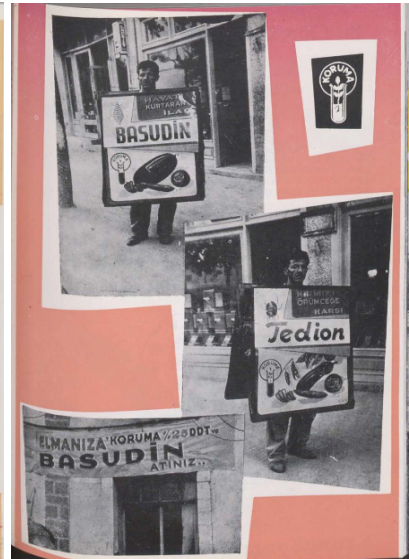

SAYIN ÇİFTÇİ

Bol ve kaliteli mahsul almak ancak iyi tohum kullanmak ve bilgili bir ziraat yapmakla mümkündür. Aksi halde pamukçuluk karlı bir ziraat olmaktan çıkar daimi bir dert kaynağı haline gelir.

Eğer umduğun mahsulü alamıyorsan bunu her zaman kötü hava şartlarında veya emektar toprağında değil birazda kendinde ara. Pamuk ziraatının teknik icaplarını yerine getirip getirmediğini araştır ve böylece hatalarını görmeğe çalış.

İşte bu broşür sana bu yönde faydalı olmak amacı ile hazırlanmıştır. Burada pamukla ilgili bütün konular kısaca ve özet olarak izah edilmiştir. Daha geniş bilgi almak veya pamukla ilgili çeşitli problemlerin için Nazilli Ziraat Araştırma Enstitüsüne müracaat etmeyi unutma.

Görsel 16: Kaliteli tohumluk seçimi ve kullanımını aşılamak; halkı doğru tohumluk seçilimine yönlendirmek, bitkilere musallat olan zararlılara karşı kullanılması gereken ilaçları öğretmek amacıyla yayımlanan broşür/afişler.

Sonuç

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye, İmparatorluktan miras kalan sosyo–ekonomik yapının ve uzun soluklu savaşların yaratmış olduğu sıkıntılarla baş etmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde, tarımsal gelişim ve salgın hayvan hastalıklarının önlenmesi, refah içinde yaşayan bir toplumun inşası için elzem hale gelmiştir. İmparatorluktan devralınan tarım birikim hem nicel hem de nitel açıdan ciddi eksiklikler barındırmaktaydı. Cumhuriyet'in tarım politikaları, bu eksiklikleri düzeltme ve tarımsal modernleşmeyi sağlama çabaları içindedir; ancak mevcut zorluklar bu süreci oldukça karmaşık hale getirmiştir. Salgın hayvan hastalıkları ve kurumsal yetersizlikler, tarımsal üretimi olumsuz etkileyen önemli faktörlerdir. Ancak sorun yalnızca bu hastalıklar ve kurumsal eksiklikle sınırlı değildir. Asıl sıkıntı, tarımsal örgütlenmenin yetersizliği ve köylülerin bu konudaki bilgi açlığıdır. Son dönem Osmanlı tarım politikaları, özellikle Anadolu'nun büyük şehirlerinde bir bilgi artışı sağlamış olsa da köylerde bu sürecin dışına itilmiş pek çok topluluk mevcuttu. Bu durum, köylülerin hem bireysel hem de kolektif olarak tarımsal kalkınma konusunda yeterli farkındalığa ulaşmalarını engellemiştir. Böylece Cumhuriyet'in tesis edilmesi sürecinde, tarımsal gelişim için izlenen politikalar ve buna bağlı tartışmalar, İmparatorluktan miras kalan sorunların ve köylerin dışlandığı bir yapı üzerinde şekillenmiştir. Bu dönemde atılan adımlar, sulh ve refah arayışında kritik bir öneme sahiptir. Tarım, toplumun temel taşı olarak Cumhuriyet'in gelişiminde merkezi bir rol oynamıştır.

Vekâlet'in 1923–1960 yılları arasında izlediği politikalarda, kurumsal altyapı ile birlikte temel tarım bilgisinin yaygınlaştırılmasına odaklanması dikkate değerdir. Vekâlet, halkın anlayabileceği bir dille basit ve temel tarım bilgisi propagandası yapmak amacıyla eğitici afişler, kitaplar, broşürler, filmler, kurslar ve konferanslar hazırlatmıştır. Aslında Vekâlet, formel eğitimi desteklemek ve toplumun eğitim düzeyini artırmak amacıyla, yaygın eğitim yöntemlerine dayalı bir yaklaşım benimsemiştir. Bu yaklaşım, tek bir merkezden organize edilmiş kamusal bilgilerin halkla buluşturulmasını hedeflemiştir. Yeni akılcı kurumlar ve uygulamalar vasıtasıyla, teorik ve soyut bilgiler yerine, somut dünyanın pratik faydalarının halkın gündelik yaşamına entegre edilmesi amaçlanmıştır. Vekâlet'in bu işlevi, eğitim sisteminin sadece akademik bir yapıdan ibaret olmadığını; aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarına yönelik bir servis sunduğunu göstermektedir. Zira Vekâlet, en üst tabakadan alt birimlere kadar yürüttüğü çalışmalarla birlikte toplumsal faydayı gözetten bir eğitim modeli oluşturarak, bireylerin ve toplumun daha geniş bir bilgi havuzundan yararlanmalarını sağlamayı amaçlamıştır.

Vekâlet'in, 1923–1960 yılları arasında yayımladığı eserler ve broşürler, Türkiye'nin tarım sorunlarına ilişkin bir çözüm bulma çabasının yanı sıra, Cumhuriyet'in pozitivist karakterini de somutlaştırmaktadır. Dönemin belgelerine bakıldığında, tarım politikalarına yönelik bir dizgenin oluşturulduğu ve bu dizgenin neden–sonuç ilişkisini merkeze aldığı açıkça görülmektedir. Her broşürde ve kitapta, bilgi akışı akla ve mantığa uygun bir şekilde organize edilmiştir. Özellikle salgın hayvan hastalıkları, bitkilere musallat olan haşereler, vasıflı tohumluk ve damızlık temini gibi konular detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Eserlerin dikkat çekici yanı, karmaşık problemlere basit ve anlaşılır neden–sonuç kalıplarıyla yaklaşılmasıdır. Bu yaklaşım, halkı bilinçlendirmek ve doğru bilgiyi yaymak adına önem taşımaktadır. Tarım alanında yaşanan sorunların çözülmesi için gerekli önlemlerin alınabilmesi amacıyla, bireylerin bilgi seviyesinin artırılması hedeflenmiştir. Böylece bireyler üzerinde oluşturulan bilinç, salgın hayvan hastalıklarına karşı önceden tedbirler almalarını sağlamış, hastalıklara neden olabilecek ortamların ortadan kaldırılması ya da hastalıkların yayılımının daraltılması mümkün hale gelmiştir. Vekâlet'in eserleri, tarım politikalarının geliştirilmesinde bilgi ve bilinç düzeyinin artırılması açısından kritik bir rol oynamış ve Cumhuriyet Dönemi tarımının modernleşmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu bağlamda, yayınlar sadece bilgi aktarmakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal bir dönüşümün de aracı olmuştur. Vekâlet'in eserlerinde tarım politikaları ile çiftçi arasındaki ilişkiye de değinilmiştir. Broşür ve kitaplarda aktif rol oynaması beklenen birey çiftçidir. Çiftçi akıldışı bilgiye inanmamalı, geleneksel tarımı uygulayan cahillere

değil, bilgili ziraatçılara güvenmeli; üretim fonksiyonlarını doğru yöntemlerle yerine getirmeliydi. Vekâletin eserlerinde çiftçiye yüklenen en önemli görev modern tarım tekniklerini uygulamak, rasyonel üretim yapmak ve yıl boyunca ürettiği mahsulü/hayvanı korumaktı. Yani çiftçiden, bütün üretim safhalarında ince noktalara hâkim olması bekleniyordu. Aslında broşür ve kitaplarda tarım politikasının yükü köylerde bulunan bütün bireylere dağıtılmak yerine bizzat çiftçilik yapana veriliyordu.

Doğru bilgiye güvenmek, batıl itikatlara inanmamak ve yanlış bilgiyi tanımak, toplumsal gelişim için kritik öneme sahipti. Vekâletin kitap ve broşürlerinde sık sık işlenen bu konular, rasyonel verilerin gücünü artırmayı amaçlayan bir yaklaşımın parçasıdır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren bilimsel bilginin halkla buluşturulması, eğitimciler ve düşünürler için önemli bir mücadele alanı olmuştur. Bu süreç, doğru bilginin yayılmasının toplumun ilerlemesine katkıda bulunacağına dair inançla yönlendirilmiştir. XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim politikalarının genişletilmesi, doğru bilgiye erişim açısından bir dönüm noktası olmuştur. Ancak, bu dönemde basın-yayın hayatının sınırlı olması, Anadolu'nun taşra kesiminde geleneksel bilgi ağlarının sıklıkla hâkim olmasına neden olmuştur. Geleneksel inançlar, yanlış bilgi ve önyargılarla birleştiğinde, bireylerin ve toplumların düşünce yapısını etkileyen ciddi engeller oluşturmaktadır. Bu nedenle, akla ve neden-sonuç ilişkisine dayalı bilginin güçlendirilmesi, toplumda eleştirel düşüncenin gelişmesini sağlayacak bir yapı inşa edecektir. Doğru bilginin yayılması, batıl inançların ve yanlış bilgilerin toplum üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırma potansiyeline sahiptir. Eğitim, medya ve iletişim alanlarında yapılacak reformlar, bireylerin doğru bilgiye ulaşmasını kolaylaştıracak ve bu sayede daha bilinçli bir toplum inşa edilecektir. Sonuç olarak doğru bilgiye olan güven, bireylerin ve toplumların ilerlemesi için vazgeçilmez bir unsurdur. Vekâletin iletişim kanalları, öğretmen, ziraat mühendisi-teknikeri, veteriner hekim ve orman teknikeri-mühendisi kanalıyla halkın doğru bilgiyle kaynaştırılmasını istemiştir. Bu çerçevede Vekâlet yayımladığı kitap, broşür ve diğer kayıtlarında bilgiyi tarihi ve istatistiki verilerle de güçlendirmiştir.

1930'lu yıllardan itibaren basılan kitapçık, broşür, afiş ve levhalardaki tarihi, istatistiki ve bilimsel anlatımların artış göstermesinin temel nedeni, hedef kitlenin ülke gerçekliklerine uygun kapsamlı politikalarla bütünleştirilmesiydi. Bu dönemde, bilgi aktarımını sadeleştiren materyaller aracılığıyla, okumayı bilen her bireyin çeşitli mekânlarda bu bilgiyi paylaşabilmesi arzulandı. Bu bağlamda, köylülerin zihnini karmaşık fen bilimleri ve tarihi verilerle boğmak yerine, pratik bilgilere odaklanmak daha etkili bir yöntem olarak benimsendi. Salgın hayvan hastalıklarının nedenleri, belirtileri ve tedavi yolları, ormanların korunması, yanlış sulama ve gübrelemenin zararları gibi tarıma dayalı konulara yönelmek, halkın bilinçlendirilmesine büyük katkı sağladı. Bu noktada, 1923–1960 yılları arasında bilginin köylülerle ve halkla kurduğu iletişim, modernleşme sürecinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Belgeleri ve Resmi Yayınlar

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, Ankara.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, *Zabıt Cerideleri (TBMM ZC)*, Ankara.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, *Tutanak Dergileri (TBMM TD)*, Ankara.

B. Süreli Yayınlar

Başak,

Çiftçi,

Çiftlik,

İktisadi Yürüyüş,

İpek,
Koruma,
Köy Postası,
Resmî Gazete
T.C. Tarım Bakanlığı Dergisi.
Tarım Dergisi,
Tomurcuk,
Türk Ekonomisi,
Ulus,
Ülkü,
Zafer,
Ziraat Dergisi,
Ziraat Dünyası,
Ziraat ve Ticaret Gazete

C. Kitap, Makale ve Tezler

- Akmanoglu, Münif, Halk İçin Yayın Faaliyeti: Zirai Mücadeleye Ait Son Neşredilen Eserlere Topluca Bir Bakış, *Koruma*, 6, 1960.
- Aksu, Süleyman, Zeytincilik Enstitüsü, *Zeytin Dergisi*, 19, 1964.
- Alova, Hilmi, Bahçe Sahiplerine Faydalı Öğütlerden: Meyvaların Toplanmasındaki Usuller, *Riçe Gazetesi*, 13 Ağustos 1931.
- Alova, Hilmi, Çiftçilere Faydalı Ziraat Bilgileri, *Riçe Gazetesi*, 6 Aralık 1941.
- Alova, Hilmi, Faydalı Ziraat Bilgileri, *Riçe Gazetesi*, 7 Şubat 1942.
- Arslan, Mirza Ali, TOPRAKSU'nun Eğitim Kampları, *Ziraat Dergisi*, 229-230, 1963.
- Atila, A. K., Rize Halkına Faydalı Bilgiler Yapılmış Çayların Tasnifi, *Riçe Gazetesi*, 8 Haziran 1940.
- Atila, A. K., Rize Vilayeti Halkına Faydalı Bilgiler: Çay Harmanları, *Riçe Gazetesi*, 26 Haziran 1940.
- Atila, A. K., Rize Vilayeti Halkına Faydalı Bilgiler: Çay Yapma İşlerinin Kontrolü ve Çay Kalitesinin Tetkiki, *Riçe Gazetesi*, 20 Temmuz 1940.
- Baysal, Mevlüt, Ziraat Müesseselerimizi Tanıyalım: İzmir-Bornova Zeytincilik İstasyonu, *Ziraat ve Ticaret Gazetesi*, 26, 16 Ekim 1944.
- Bilbaşar, Hasan, Köylünün Saadeti, Köylü Ormanlarındandır, *Tarım Dergisi*, 5, 1952.
- Boyacı, Murat, Tarımsal Araştırma ve Yayın, *Türkiye'de Tarım*, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005.
- Çeçen, Kemal, Çiftçilerimiz Suni Gübreyi Ne Zaman Tanıyacaklar, *Ziraat Dünyası*, Y. 5, 61, Şubat 1955.
- Çeçen, Kemal, Zeytinlikler Üzerine Düşündüklerimiz, *Çiftlik*, 78, Ekim 1966.
- Çeçen, Kemal, *Yabancı Zeytin ve Aşıl İşleri*, Ege Matbaası, Ankara 1957.

- Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1963 Yılı Çalışmaları*, Gürsoy Basımevi, Ankara 1964.
- Falke, Friedrich, *Köylünün Mahiyeti ve Türkiye’de Köylü İktisatlarının Teşkiline Ait Temel Hatlar*, Çev.: Şevket Raşit Hatipoğlu, Yüksek Ziraat Enstitüsü Çiftçiye Öğütler Serisi 9, Ankara 1935.
- FAO Türkiye Raporu*, T.C. Ziraat Bankası 100. Yıldönümü Yayını, Ankara 1962.
- Gülşen, Aydın, *Giresun’da Sosyal, Ekonomik, Siyasi ve Kültürel Yaşam (1945-1960)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2014.
- Güngör, Erol, Yeni Müesseselerimizden: Ankara Personel Eğitim Merkezi, *Çiftlik*, Y. 4, 46, Şubat 1964.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.
- Kaya, Hasan, TOPRAKSU Çiftçi Eğitim Kampları Ziraatımıza Ne Kazandıracak?, *Ziraat Dergisi*, 233, Ekim 1963.
- Keyder, Çağlar, *Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929)*, Türkiye Araştırmaları 4, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993.
- Kırkpınar, Nurullah, Türkiye’de Modern Ziraatın Mimarlarından Şevket Raşit Hatipoğlu ve Ziraat Vekâleti Dönemindeki Faaliyetleri (1942-1946), 9. *Atatürk Kongresi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2020.
- Kırkpınar, Nurullah, Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Bahçe Kültürleri Araştırmaları: Büyükdere Meyve Islâh İstasyonu Örneği (1928-1978), *Atatürk Yolu Dergisi*, 73, Ekim 2023, s. 241-267.
- Kırkpınar, Nurullah, Cumhuriyet’in İlk 40 Yılında Türkiye’de Tohum Islah Araştırmaları: Ankara Tohum Islah İstasyonu Örneği, *Atatürk Dergisi*, 12/2, Aralık 2023, s. 38-53.
- Kırkpınar, Nurullah, *Türkiye’de Zirai Eğitimin Tarihçesi ve Kurumsallaşması (1923-1963)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları Ankara 2024.
- Köseataç, İnci, *Arişye Köyü Beşeri-İktisadi Etüdü*, Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, İstanbul 1967.
- Köy Çocukları İçin Tütüncülük Bilgisi (Köy Mekteplerine Mahsus)*, İnhisarlar Tütün Enstitüsü Neşriyatı, B- Serisi, İstanbul 1939.
- Mağden, Ragıp Ziya, *Zirai Öğretimde 110 Yıl*, Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği Neşriyatı, Ankara 1959.
- Menemen Bölge TOPRAKSU Araştırma Enstitüsü Tanıtım Bülteni*, Köyşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Yayınları, İzmir 1981.
- Mercan, Mustafa, *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Tarım Bakanlığı Veteriner Hekimliği Hizmetlerinin Örgütlenmesi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2024.
- Menteş, Gürler Ayşe, ‘Beş Senelik Umur-u Baytariye Programı’ Üzerine Bir İnceleme, *Veteriner Bilimleri Dergisi*, 25/1-2, 2009, s. 9-13.
- Oktar, İsmail, *Bornova Bölge Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü*, İzmir Bölge Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1978.
- Olçay, Hamdi, Günler Boyunca; Ağaç Bayramı, *Ülkü*, 10/111, 1946.
- Öğütçü Hasan, Fındık Araştırma Enstitüsü ve Çalışmaları, *Çotanak Dergisi*, 25, Aralık 1972.

- Ökmen, Nedim, Ziraatta Çok Büyük İnkişaf Kaydedildi, *Türk Ekonomisi*, Y. 12, 128, Şubat 1954.
- Savaş, Raif, Azotlu Gübreler, *Ziraat Ansiklopedisi*, 1, İstanbul 1966.
- Şener, Ahmet, Şarkî Karadeniz Bölgesinde Mevcut Fındıklıkların İmar, İhya ve Mahsul Durumunu Artırmak İçin Teknik Çareler, *Tarım Dergisi*, Y. 1, 1/2, 1 Nisan 1952.
- Taşpınar, Adnan Halet, İnhisarlar Tütün Enstitüsü, *İnhisarlar Tütün Enstitüsü Raporları*, 1/1, Temmuz 1947.
- Tezel, Y. Sezai, Cumhuriyetin Devrıldığı Tarım Yapısının Tarihi Oluşumu Hakkında Bazı Düşünceler, *AÜ. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 26/4, 1971, s. 233-291.
- Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü*, T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1972.
- Tuncer, Hayri, *İpek Böceği Besleyenlere Kısa Öğütler*, Cumhuriyet Matbaası, Denizli 1944.
- Tunçer, Hadiye, *Kırk Yıllık Meslekdaşlarımız-Röportaj*, Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği Neşriyatı, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1958.
- Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış*, Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, İstanbul 1938.
- Uysal, Nadir, *Zeytin Fidanı Dikim ve Bir Yıllık Bakım Tarifnamesi*, T.C. Ziraat Vekâleti Zeytincilik İstasyonu Yayınları, İzmir 1942.
- Yazman, Aslan Tufan, Tarım Bakanlığı Personel Eğitim Merkezi, *İktisadi Yürüyüş*, Y. 27, 463, 30 Kasım 1966.
- Yund, Kerim, Orman Ziraatın Sigortasıdır, *TMO Dergisi*, S. 14, 1956.
- Yurtmen, Vahit, Meradan Çayıra, *Tarım Dergisi*, 1/4, Eylül 1952.
- Ziraat Vekâleti Çalışmaları: 1950-1957*, Ziraat Vekâleti Neşriyatı, Ankara 1957.
- Ziraat Vekâleti Faaliyetler: 1959*, Ziraat Vekâleti Yayınları Ankara 1960.
- Ziraat Vekâleti Öğretim Müesseseleri*, T.C. Ziraat Vekâleti Neşriyatı, Güven Matbaası, Ankara 1960.
- Ziraat Vekâleti Veteriner Sağlık Müesseseleri*, T.C. Ziraat Vekâleti Neşriyatı, Güven Matbaası, Ankara 1960.
- <https://tarim.gen.tr/bilgi/mediawiki> (Erişim Tarihi: 12.11.2024).

Extended Abstract

The Ministry of Agriculture has played an important role in the field of agriculture since the foundation of the Republic of Turkey. The institution developed various printing, publishing and communication methods to facilitate public access to agricultural information. In the early years of the Republic, the country was in the process of economic development and agriculture was of vital importance for a large segment of the society. Therefore, the Ministry of Agriculture would first create various resources to provide farmers with access to information and increase agricultural production. Books, brochures and magazines on agriculture aimed to solve the problems farmers faced in practice. The publications, supported by simplified language and clear graphics, ensured that agricultural information reached a wide audience. The Ministry also organised training programmes for villages and provided practical information to farmers through these programmes. Thus, farmers learnt modern agricultural techniques and increased their yields. The effective communication methods of the Ministry of Agriculture contributed to increasing productivity in agriculture and raising the economic level of the society. For an economy based on agriculture, disseminating information and raising awareness among farmers was critical. The efforts of the Ministry paved the way for the country to reach a more advanced agricultural level. At this stage, the Ministry of Agriculture appears as one of the cornerstones of the agricultural policies of the early years of the Republic.

In the period 1923-1960, many basic, extension and communication methods were developed to facilitate the decentralisation of farmers' management. Books, brochures and magazines on agriculture were part of this mission. Such publications aimed to help solve the everyday problems faced by farmers. In particular, materials on techniques, plant protection methods and pest control enabled farmers to produce practically and more efficiently. Towards the end of the review period, with the development of welfare and digitalisation, the role of the Ministry of Agriculture became more important. Online trainings, seminars and management consultancy services were offered to farmers, enabling information to be disseminated faster and to a wider audience. At this stage, the Agency also played an active role in promoting sustainable agricultural practices. Through sustainable projects such as organic farming, water management and soil conservation, it aimed to both protect the environment and improve management.

At the beginning of the period, the agricultural sector was generally practising traditional agricultural systems. In the agricultural structure inherited from the Ottoman Empire, the 'farmer profile' was uninformed and had great difficulty in accessing extension services. Although there were some developments in terms of agricultural modernisation in the last periods of the Empire, there were no serious attempts to convey, comprehend and adopt information and findings to farmers with a new method in terms of extension, and Turkish peasants and farmers lagged behind in terms of education. Attempts to modernise agriculture, which started with Tanzimat, could not be effective in breaking the prejudices of farmers. For this reason, a new understanding of agricultural education and extension emerged in the early years of the Republic under the directives and guidance of Atatürk. Accordingly, in addition to the education provided in day schools in order to inform Turkish farmers and change the traditional producer profile, 'agricultural extension' channels were established in order to provide technical information to the agricultural sector that was deprived of such education. Through 'brochures and posters', which were the main instruments of agricultural extension education and service, it was tried to increase the technical knowledge of the schools as well as the producers in the background, to encourage them to adopt new agricultural methods, to encourage them to rational production and to equip them.

It is noteworthy that the policies pursued by the Ministry of Agriculture between 1923 and 1960 focused on the dissemination of basic agricultural knowledge along with institutional

infrastructure. The Ministry prepared educational posters, books, brochures, films, courses and conferences in order to propagate simple and basic agricultural knowledge in a language that the public could understand. In fact, the Ministry adopted an approach based on non-formal education methods in order to support formal education and increase the educational level of the society. This approach aimed to provide the public with public information organised from a single centre. Through new rational institutions and practices, it was aimed to integrate the practical benefits of the concrete world into the daily life of the people, instead of theoretical and abstract knowledge. This function of the Ministry shows that the education system is not only an academic structure; it also provides a service for the needs of the society. In fact, the Ministry, with its activities from the highest level to the lower units, has aimed to ensure that individuals and society benefit from a wider pool of knowledge by creating an educational model that takes into account the social benefit.

The Ministry of Agriculture prepared educational materials to enable the public to acquire agricultural knowledge in an understandable language. Tools such as posters, books, brochures and films are part of a communication strategy aimed at making this information easily navigable for farmers. Courses and conferences organised to teach farmers new farming techniques and crop improvement methods, for example, have also generated a lot of interest. These events have facilitated the building of bridges between the local community and the women, facilitating understanding and the exchange of information. This non-formal education approach adopted by the Ministry, together with information organised from a single centre, aimed to raise public awareness of agriculture. For example, training programmes in rural areas have not only provided farmers with up-to-date information, but have also enhanced social dialogue. This made knowledge acquisition processes a social policy and contributed to the adoption of sustainable practices in agriculture. These compiled education policies implemented by the Ministry of Agriculture had a significant impact on Turkey's governance consolidation. The increase in knowledge provided by the modernisation process in agriculture paved the way for farmers to grow more efficient and sustainable products. In conclusion, the educational activities and efforts to disseminate agricultural knowledge carried out by the Ministry of Agriculture between 1923 and 1960 have an important place in the history of Turkish agriculture. In this process, it played a critical role from the point of view of raising awareness of farmers and sharing.

The main reason for the increase in historical, statistical and scientific narratives in the booklets, brochures, posters and signs printed from the 1930s onwards was the integration of the target audience with comprehensive policies in line with the realities of the country. In this period, through materials that simplified the transmission of information, it was desired that every individual who could read could share this information in various places. In this context, instead of overwhelming the peasants' minds with complex science and historical data, it was more effective to focus on practical information. Focusing on agricultural issues such as the causes, symptoms and treatment methods of epidemic animal diseases, protection of forests, and the damages of improper irrigation and fertilisation contributed greatly to raising public awareness. At this point, the communication of information with villagers and the public between 1923 and 1960 can be considered as a reflection of the modernisation process.